IO. CHRYSIPPI FANIANI DE ARTE METALLICÆ Metamorphoseos Liber singularis.

Quo omnia, quæ ad Philosophici lapidis opus pertinent, apertissimè describuntur.

Item

De iure artis Alchemiæ veterum auctorum, & præsertim Iurisconsultorum Iudicia et Responsa ad quæstionem

An Alchemia sit ars legitima.

BASILEAE
Apud Petrum Pernam.

1576.

IO. CHRYSIPPVS FANIANVS IO. PHILOPONO SVO S.

MIRVM *quòd tot tantisque animal sauciatū vulneribus, tot ægritudinibus diuexatum Medicus sanet pristinæque restituat incolumitati, Philosophus nequeat præditum sua labe metallum excludere, quod minus operosum, multoq́; facilius videtur. Quis autem est, qui si vt animalium, sic inanimorum inspiciat ægritudines, non peruideat thecam illam animæ longè periculosius medicamentis exponi, quàm quod nihil habet præter ægritudinem cum animato commune? Et tamen audet is ipse Medicus ægrotantis & sauciati dubiæ saluti imponere*

manum, Philosophus metallo non audet quasi verò illius non vetatur periculum, huius quàmmaximè, atq; ideo magis impunè quis hominē læserit, quàm metallū. Quòd si quis ex læso metallo adulterinā posse cudi monetam inducat, quin itidem ex læso homine multa posse fieri homicidia induxerit? vt si quis hominē interfecerit impunè, deinceps plures interficere nō metuat? Plus est interficere, quàm decipere. An non is magis est noxius, qui quū se sanaturum ægrotum polliceretur, tamen interfecit, quàm qui prauum numum dederit pro bono? Hîc de bonorū aut particula ipsorum, illic de vitæ amissione agi oportet. Vtrum verò carius? At maiestas, inquies, hîc regia attingitur. An non & illic diuina? Regiæ quoque maiestatis magis interest tolli quem de exercitu, quàm de thesauro numum. An non præterea plus est seruare hominem, quàm publicum augere ærarium?

Decipe-

Decipere verò vel lege permittẽte alter alterum possumus: hinc quisq; ad rem suam tuendam fit cautior, ac denique ad tuendam Reipublicæ causam. Indignamur hodie si quis fortè communibus à natura hominum facultatibus vtatur, quæ tandem non societate vlla, sed dissidio, non pace, sed bello propriæ effectæ sunt: si quis aliquem interemerit, dissimulamus, eique parcendum ducimus. Negligimus itaque Dei præceptum, quod est, vt nihilo sese plus, quàm alterũ quis diligat. Quod cùm sit amicorum propriũ & peculiare, & eorum quidem, vt Pythagoras sentiebat, communia quæcunque, quid ab amicio querimur hodie de peculio nobis aliquid auferri? Atque ideo rectè Socrates execrari eum solebat, qui primus vtilitatem à natura seiunxisset: id enim querebatur caput esse exitiorum omnium. Est equidem & destruere metallum atque deterius facere, & ho

inimem interficere vtrumque malum, & quidem altero alterum magis vitãdum: verùm qui sanat, non interficit, non destruit qui restaurat: manus Medici ægro imponitur, non sano & benè habenti: manus itidem Philosophi vili & imperfecto metallo, non caro & perfecto. Committendum itaque vtrunque est & bonis, & peritis hominibus, non iniquis, non etiam indoctis. Quod si ita fiet, erit quod de hominis salubritate, de metalli pretio speremus. Atque ad hoc quidem ars ista, quam veteri & exoso vocabulo Halchemisticen dicimus, magno cum Reipublicæ emolumento, si modò percipi posit, ab Heroïcis vsque temporibus comparata est. Nosti enim quid de ea magni Phllosophi referant, quid Poetæ, quid etiam Historici. Quæ miracula naturæ nemo non ferè vana & ficta putat, & ad fallendum inuenta. Atque hoc magis, quòd illa ipsa artis præcepta à quouis quo-

ijs quotidie teruntur, & ab ijs potissimũ accommodantur ad vsum, qui & ingenio parùm valent, et diligentia. Factùmque est, nescio quo fato, nisi fortè quòd nimis abdita, aut incredibilis videtur, vt à permultis literarum bonarum professoribus posthabita ac neglecta sit. Quo euenit, vt qui minus de literis meriti sunt, eam damnent, nedum contemnant: quo quid esse potest in humanis iniustius? Hoc velim mihi credas, quod te puto existimare, vt nisi quis magnarum sit artium disciplinis instructus, parùm possit in hac arte proficere. Est enim collecta tum ex naturalibus, tum etiam ex mathematicis ac supernaturalibus praeceptis. Quae quoniam tibi perspecta sunt & cognita, aditum tibi praestabunt ad eam patentiorem: si modò tibi amplectenda ea ars videtur, quae praeter innumeros naturae rerum effectus id etiam habet, vt qui eam cõsequetur, possit

ſcientiam ſuam multis opibus diuitijsque cumulare. Sed ſi noſtra leges quo es videlicet acutiſſimo ingenio, iudicio peracri, cognitione rerum multarum, memoria tenaci capaciſſima, id non dubito quin facilè conſequare. Atque eò præſertim & ſcriptum tibi, & dicatum hunc librum, quod etiam me facturum per literas antè promiſeram, exiſtimes velim. Lutetiæ, 14. Calen. Nouemb. 1559.

Ἰώαν. Χρυσίπ. Φανιανοῦ ὡς ἀναγνωστήν.

Ἄργυρον χρυσὸν μεταβάλλειν ἥδε διδάσκει
  Λοιπά τ', ἀναγνωστής, πάντα μέταλλα βίβλος,
Θαύμαθ' ἑνὸς λίθακος καὶ πᾶσιν ἄπιστα κελεύων.
  Τῷδε θεὸς πόρεν ἦρ ἐξαλάειν πενίαν.
Εἰ γοῦν πλοῦτον ἔχειν ἐθέλεις ταχέως, ἐπὶ τοῦτον
  Βίβλον ἐπίστρεψον γ' ὄμματα, σὺν δὲ νόον.

Ad eundem.

Quæ te torquebant aliorum ænigmata, Lector,
  Explicat iſta modò pagina rara tibi:
Poſſit vt abſtruſò quicquid natura lapillo
  Condidit, ingenuis arte patêre viris:
Poſſit & argentum ſubitò vel Cinclus in aurum
  Vertere qui præſens calleat artis opus.
Ergo age naturæ loca inacceſſa hacce potentis
  Arte petas, liber hic dum tibi monſtrat iter.

IOANNES CHRYSIPPVS FANIANVS

Michaeli filio Regis Bugiæ

S. D.

LVtetiæ vnà cùm essemus, postquam rogatu tuo ita de te ad Henricum Regem scripsi vt non te lateat haud parum contulisse tibi scripturam meam, libuit tibi editionem eam, quam de libro artis metallicæ metamorphoseos Philopono meo paulò antè receperam, mihi non vulgariter commendare. Quod ego placitum tuum secutus dedi operam, vt quàm primùm post discessum tuum liber exiret. Eum nunc tibi mitto editum, atque ita editum, vt non nisi à te & Philoponô meo planè possit intelligi. Quòd si ita tibi probè editus videtur, satisfecisse me arbitror voluntati tuæ: sin aliter, in causa esse putes nimiam seueritatem tuam. Cùm enim displicere nollem, populo hac in re, quod ne æquum quidem videbatur, commodare non potui. Secutus es ipse quidem Alexandrum: ego verò, sed disparibus tamen in rebus, Aristotelem. Vale.

IOANNIS CHRY- SIPPI FANIANI DE AR- TE METALLICAE *Metamorphoſeos ad Phi- loponum.*

Ars ad me- tallica mul- tiplex.

INTEREA, quæ de Metallis proferuntur, nihil eſt admirabilius arte metallicæ metamorphoſeos, ad quam accedunt aliæ duæ, vt ſint tres in hoc genere, quibus in primis vtamur, artes: vna fodinarum (fruſtra enim aurum, & argentum, ęs, ferrum natura diuina genuiſſet, niſi eadem docuiſſet quemadmodum ad eorum venas perueniretur) altera liquandi metalla ipſa ſeu pumices arrugicos, atque inde conficiendi quiduis, quę

& fa-

& fabrilis dicitur, & chemistica ἀπὸ τῆς χημείας. Quid nanque iuuaret inuenta materia, nisi confectionis eius fabricam haberemus? tertia metamorphoseos, de qua hoc libro dicere instituimus, vocaturque Halchemistice, ab halchemia. ἅλα enim Græci salem appellant, χημείαν, fusionem: & hæc ars circa fusilem quendam salem peculiariter versatur. Ita cum vtilitate, quã Deus hominibus dedit, ars aliqua coniuncta est, per quam illa vtilitas percipi possit. Duę priores mechanicæ, atque chirurgicæ: hæc vna pars est philosophiæ eius, quæ circa rerum naturam causasque vertitur. Docet enim & metallorum, & cæterarum quoq; rerum, quæ cum his aliquo naturæ vinculo coniunctę sunt, naturas, atque causas. Diuiditur autẽ in duas par

Ars Chemistica.

Halchemistice.

Diuisio artis. teis. Prima inuentionis est, & theroice dicitur: secunda dispositionis, quæ practice appellatur. Ergo primum de inuentione, in qua metallorum naturam, non omnium quidem, sed eorum duntaxat, quæ ad opus ipsum metallicæ metamorphoseos propius accedunt, inuestigabimus: post deinde de secunda parte dicemus.

Finis multiplex studij metallorum. Metalla alia opibus, alia delicijs, alia temeritati fodiuntur. Nam aurum, cui persæpe æs: & argentum, cui stannum, et plumbum adnasci tur, diuitiarum, vt ferrum belli cædisque, & gemmæ pigmentaque voluptatis gratia quæruntur. *Metalla vnde,* Metalla autem Græci vel à μεταλλάω, quod perscrutor significat (solemus enim intra terræ venas metalla scrutari) vel *Notatio.* ἀπὸ τοῦ μετὰ τὰ ἄλλα ζητεῖσθαι, quòd alia post alia inueniantur.

tur. Ita Plinius, quòd vbicunque vna inuenta vena est, non procul inuenitur alia, quod quidem & in omni ferè materia, metalla Græcis dicta existimat. Aurum ex sulphure rubro, splẽdido, ignib. inexpugnabili, tenuissimo, defecatissimoq; argento viuo, optima commixtione purum atque rutilum concrescit. Sed auro alio aliud melius. Melius id, quod decoctum magis, digestumque est, coruscos indicis perferens affrictus. Nullum aliud metallum laxius dilatatur, aut numerosius diuiditur. Argentum tinnulum est, dulce sonans, persplendidum, ex candido & prætenui, sed paululum vnguinoso sulphure, nec satis cocto, & argento viuo subtili, ac defæcato non benè commixtis concretum. In generatione enim argenti, plus

Auri generatio.

Auri delectus.

Auri docilitas.

Argenti generatio.

ſulphuris concurrit, quàm argenti viui: quod inde facile eſt deprehendere, quòd cùm auro miſcetur, eius colorem inducit. Quum autem color & auri & argenti è ſulphure prodeat, ceu forma in argentum viuum, id eſt, materiam ipſam agente, & vis coloris ſit in hoc, quã in illo maior, conſequens eſt in hoc quoque plus ſulphuris ineſſe. Inde eſt, vt in argento negemus æquam ſulphuris & argenti viui commixtionem, quod & ipſa experientia apertiſsimè oſtendit. Siquidem in igne, longo tempore ardens ac ignitum, in niueum tandem puluerem deficit: auolátque argenti viui quicquid ſuperuacuum offenditur. Quare æqualitate vtriusque ſubſtantię tum aurum æquat, commixtione nequaquam. Sulphur enim argenti cùm

Color auri & argenti vnde.

Naturæ peccatum in argento, ab ipſa experientia.

Auri & argenti diſcrimen.

non

non ſit ſatis digeſtum, etiamnum vnguinoſi nonnihil habet: quod cùm argento viuo contrarium exiſtat, debitam impedit commixtionem, auolanteque argento viuo, comburitur & perit. Vnde quoque eſt, vt igne minuatur argentum, tandemque diſpareat.

Eadem ratione fateri cogimur in auro puto æquam eſſe ſulphuris atque argenti viui lancem. Quantumuis enim ignitum nequicquã minuitur: immo verò, vel Plinio teſte, quò ſæpius ardet, efficitur perfectius. Quod fit propter æqualem ſulphuris & argenti viui in eius generatione concurſum, & puritatem. Æqualitas enim, quæ, vt Pythagoræ placet, amicitiæ tum parens eſt, tum altrix, tam inuictæ in eo compoſitionis, vt in cæteris quoq; reb. cauſa eſt. Dixi aũt auro

Naturæ in auro integritas.

Argentũ natura in auro.

puto: Solet enim, vt plurimum, è ſuis cuniculis erui vtcunq; argentum continens. Quod ſi argenti viui plus haberet, igne euolaret ſuperfluum, minueretúrque ipſa auri moles. Argentum enim viuum omne ſine ſulphure fugaciſsimũ eſt: à ſulphure autem retinetur æqualitatis proportione ſeruata. Alioquin ſi plus mole ſua auri ſulphur argenti viui retineret, aurũ ipſum quicquid attingeret ſibiq; adglutinaret, idipſum ob ſui ſulphuris intentionem retineret, faceretque ſuæ naturæ: neque opus eſſet tot ambagibus ad decantatiſſimum illum lapidem philoſophorum, quot eius authores prodiderunt. Nec verò inficias iuero eſſe, aut fuiſſe nonnullos, qui paruo aliquo auri fruſtulo, pulúeris interdum, interdum quóque humi-

Argentum viuum fugax ſine ſulphure.

Digreſsio.

Antipophora.

midioris materiei formam referẽte, quod vtrunque tamen nihil aliud, quàm auri ipsius spiritus, atque igneus quidam vapor, quem Heraclitus animam esse dicebat, argentum, æs, stannum, plumbũ, ferrum & argentum viuum in aurum conuerterint: quod et vidisse se, & nouisse facere Cornelius Agrippa in suis de occulta philosophia libris scriptum reliquit, & refert Marsilius Ficinus fieri: verùm id frustulum non tam sola auri forma, aut materia est, quàm purioris pars, atque vegetioris, quæ in ipsius centro inclusa erat, ex vtroque concreta, artificioque elicita. Sunt enim elementa ipsa, authore Aristotele, cum reb. reliquis naturalibus in suo centro purissima: & ea pars auri, ipsius semen est, spiritus, atq; anima, qua aiunt, ipsum

Mira auri spiritus vis

viuere: quęque, si cōueniēter educetur, sit aliquādo futura vegetior, paulatim igne promouens in ampliores vires. Ignis enim, vt quidā ait, ipsius est pabulum & alimentum: atque vel ob hoc à nonnullis salamandra nominatur, & ego dixi igneum vaporem: hac etiam de causa appellatur pyraustam: quodque vegeat, herbam virentem: & Phœnicem, quòd vnicus sit ille tam stupendæ naturæ spiritus, ac quòd præcipuos acquirat colores, nigredinem & albedinē, Moly herbam, quam Homerus ait radicem quidem habere nigrā, sed florem lacteum. Ita enim ille Odyss. 10.

Auri spiritus nomina varia.

Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
Μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοὶ, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
Ἀνδράσι γε θνητοῖσι. Quib. quid aliud designasse huius artis peritis videri,

ri, quàm eum, aut si qua alia est illius ipsius philosophici lapilli materia, spiritum potest? Est enim is euulsionis è sua terra, in qua altas iam ferè radices egit, difficillimæ: & lapidi illi perinde arduę vulsuræ, vim expellendi omnigenum mœrorem, ægritudinemque veteres tribuêre, vt verè eo nomine Moly appellari possit, atq; in aurum vel argentum cõuertendi reliqua metalla mutabilia, sicuti stãnum, ęs, plumbum, ferrum, argentum viuum: quod & spiritum istum sibi vendicare docuimus. Hinc meritò eum Moly, & salutẽ metallorum vocauerimus. Neque enim tantum supra terram, vt apud Ciceronem est, sed in intimis eius tenebris plurimarum rerum latet vtilitas: quæ ad vsum hominum orta, ab hominibus solis in-

Auri spiritus cum lapide philosophico cõparatio.

alus metallorum. uenitur: metallorumque ſalus incluſa in his ipſis eſt: quę euellenda et extrahenda penitus, non circuncidenda, nec amputanda eſt. Sed quo maior in eis præſtantia & diuinior, eò maiore indigent diligentia. Conueniet autem in primis ſumpſiſſe ἄλυπον, atque adeò illud Helenes pharmacum, quod luctusque, bilisque, malique obliuia cunctis bibentibus inducebat. Poſt deinde ſoluenda auri cõpago, vti ſpiritus naturalis, quo incluſus eſt, occultè ſubterelabente monumento oboriatur, oculorũ aciem multipliciter perſtringens. Iſtuc enim tabernaculum inſtar ſilicis ei circumdedit natura: quo priuſquam fuerit exolutus, cognatumq; æthera petierit, nullas flammas edit, ne vitæ quidem vllius habiturus eſt conſuetudinem. Vbi

verò excessit è fragilibus, per quos sparsus erat, meatibus, estq; ab omni prorsum colluuie purgatus, in infinitas se attollit formas: modoque in herbam gignit, modò in lapidem, aut in insolitum quoddam animal, interdum in æquor, aut vnionem, aut gemmam, aut metallum: dulceque rubentibus jam flammis emicans, in multas statim colorum myriadas variat, viuitque portentorum semper effector ac magus, isto nequaquam fatiscens labore, sed vigore ac viribus indies adolescens. Quod quoniam crebrò à nobis contenditur quid sit, quoue possit modo tenebroso isto carcere liberari, deinceps explanabimus. Iam enim ad hanc artem omne ferè translatum est certamen multo honore quæstuque vigentissimam, atque, vt à

Spiritu[s] ri form[æ] variæ.

Huius artis vis, ab exemplo. Suida traditur, Ægyptiorum olim contra feros & formidabiles Diocletiani impetus diu seruatricem, dum in vllius honestioris fructuosiorisque rei labore vigilari non poterat. Sunt itaque qui aurum dispensent, ex eoq; vicissim se cernendi elemẽta nullum faciant finem, dum putissima quædam, nullisque naturalibus obnoxia inquietudinibus natura subsederit, quod quintum aiunt elementum, seu corporeæ substantiæ tempera- *Auri Spiritus quid.* mentum esse. Est enim id velut quinta quædam natura ab Aristotele inducta, quæ soluta & libera & segregata ab omni concretione mortali, terra vacat & humore, nec flabilis est, nec ignea: sed seiuncta ab ijs vsitatis notisque naturis, *Modus educẽdi auri spiritum.* cœlestis magis habetur substantia. Vtuntur autem ad hanc rem lauacro:

lauacro: in quo vi ignis ſuppoſiti
remiſſa, auri quaſi ſordes abſorbẽ-
tur, abeuntque in intimam mun-
ditiem omnia: obdura quoque, ac
tãtum non adamantæa ipſius mo
les contunditur, interioremque
ſubit liquationem atque interitũ
abſque intertrimento: ne quis for
taſſe putet tam integrum in om-
nem partem metallum igne ali-
quotfariam poſſe attenuari, quo
vel ob id maximè reliquis omni-
bus prælatum eſſe in ſuis naturæ *Auri p*
hiſtoriarum libris Plinius ſcribat, *ſtantia.*
quòd vni rerum nihil igni depe-
reat, tutò in incendijs rogiſque du
rante, quoque ſæpius arſerit, hoc
magis proficiente ad bonitatem
materia. Tametſi nanque eadem
ipſa moles immanitate, ponderé-
que decidit: viribus tamen perma
net, nec eſt vnquam quicquam

defectura: nec verò solùm, quod ipsi haud citra miraculum peculiare est, non fit deterior, sed magis atque magis enitescit. Demigrat de statu quidem suo, nouum sibi vt ingenium induat: deijcit de põdere, ipsumq; leuitate permutat: fitque in ea, vti paucis verum absoluam: & duritiei, & reliquarum prorsus omnium qualitatum vicissitudo. Sed & vires, quas antea habuerat, hoc transitu nobilitatas recipit, multoque pristinis vegetiores, & inexhausto quodam renitentes splendore. οὕτως γὰρ ὁ χρυσὸς ἑψόμενος, vt Pindarus ait, αὐγὰς ἔδειξεν ἁπάσας. Huic enim occulta ea vis initiò instar igniculorum quorundam inest, quæ suscepto paulatim incremento, tandem ad fastigium, atque adeò ad fabulę, quod dici solet, catastrophen erumpit:

Pindari de auro sententia.

Auri occulta vis.

actum

ac tum tale ferè quiddam poteſt, quale de Lynceo ſcribit Plutarchus: ſaxa quoque & arbores oculorum acie penetraſſe. Eſt enim ei ex adaucto ingenij ſui acumine tanta penetrandi vis quæſita, vt metallis ſit omnibus ὀξερίκον, quod dicitur, περιστροφή. Atqui ſunt nonnulli, qui argenti requirant ſpumam, aut argentum viuum, aut argentum ipſiſsimum, aut ouum, capillos, aut humanum ſanguinẽ, aut vrinam, aut vinum, acetũ, aut herbam, vt dicunt, Lunariam: atque iſti quidem commemorandis varijs & horrendis nominib. nos territant, cùm hæc omnia vna gens ſit: atque ita ex vno, vt in prouerbio eſt, multa faciunt. Sed redeamus ad argentum. De lapidis enim materia, quoniam inter huiuſce artis maximos authores non

Variæ opiniones de lapide philosoph. differentium.

parua contentio est, alio loco nobis copiosius disputandum. Argentum ergo sulphur habet, vt superius docuimus, paulùm admodum vnguinosum: quò fit, vt igni distabescat. Dixi paulum admodum: habet enim fermè omne nõnihil in centro sulphuris digesti: proinde omne propemodum etiã aurigerum est. Cuius rei periculum fieri consueuit chrysulca. Hęc enim argentum inuolat, diducítque ab auro siderati cruoris instar sidente, incorruptoq́ue emergente. Dulcioris tinnitus eius causa est subtilitas argenti viui, glutenque sulphuris. Quòd autem sulphure constet glutinoso, vsu quisque discere poterit, vbi hydrargyro sulphur supposuerit vulgare, quod totum gluten est: ex ijs enim duobus intra mẽsem viderit argentum

Argenti sulphur.

Aurum natura in argento.

Chrysulcæ effectus.

Causa tinnitus argenti.

Hydrargyri et sulphuris vulgaris mirum autheris experimentum.

argentum puriſsimum concreſce-re, vti nos quoque vidimus, tem-pore & loco vſi ad hoc aptis. Au-rum argentumque quo mollius, eò pulchrius. Stannum ex tenui ſulphure ac ſubtili, & argento vi-uo præpingui & denſo malè mix-tis compactum reperitur, hoc e-tiam nomine ſtridulum. Cum ar-gento naſcitur, mixtisque venis conflatur. Plumbi duo genera, ni-grum atque candidum. Pretioſiſ-ſimum candidum. Nigri duplex eſt origo: aut enim ſua prouenit vena, aut cum argento & ſtanno naſcitur. Vtrunque ex vnguino-ſo, bituminoſoque ſulphure & e-iuſdem qualitatis argento viuo conſtat. Quod iudicare facile, vbi candente licio in virulentum fu-mum abijt, nulla relicta calce. De-purgatum, in aurum et argentum

Auri argẽtique delectus.

Stanni generatio.

Plumbi genera.

Plumbum ex quibus conſtet.

Mira plũbi metamorphoſis ab ipſo autore inuẽta

vertere ipſo experimento didicimus. Tunditur primùm emollitur que liquido quodam in calice chutræ ſeu teſtulę, indidemque conijcitur in ampullam vitream, vt ſmegmati ſuo inſpergatur: ita ſuis ſtrigmentis ſpoliatum euadit nitidum. Datur & deinde licio, ac ſi quid eſt impuri reliquum, ignibus exoleſcit, argento cum auro reſiduis. Sed aſciſcēndū aliquatenus argentum viuum pro ratione materiæ. Huic metallorum ſoli incrementum concedit Galenus; quod, vt Plinius author eſt, derelictum fertilius reuiuiſcit. Æs & ferrum eiuſdem penè compoſitionis ſunt: niſi quod hoc minus habet argenti viui, ſulphuris plus & vnguinoſioris atque ideo duriſsimū vixque flexibile. Hoc ſolum etiam difficulter liqueſcit. Æs minus eſt

Incrementum ſoli plumbo attributum.

Aeris & ferri diſcrimen.

Ferrum.

Aes.

cęteris

cæteris fuſile, minus etiam habens argenti viui. Sulphur autē ipſius proximè accedit ad maturitatem, paulumque abeſt à debita decoctione, quod ipſum æs coruſcum efficit. Cum argento coniunctum ipſum reddit vocalius, inq; ſuum colorem conuertit: quod è ſulphuris in eo redundantia accidit. Sed hactenus de auro, argento, ære, ſtãno, plumbo, & ferro: deinceps de alijs metallis. Iamque primùm omnium occurrunt ſulphur illud vulgare atque extrarium & argentum viuum. Hoc ſulphur terreſtri videtur eſſe bitumine quodam commiſtum, quod & Vergilius in Ætna ſcribit, & ad plumbi formam ſuſcipiendam idoneum aduentu peculiaris ſibi argenti viui, quod in plumbo ineſt. Virus eſt atque fex ſulphuris metallorum

Aeris ſulphur.

Aes cum argento.

Color metallorum vnde.

Sulphur vulgare.

omnium ipsius subtilitatem aliqua ex parte referens, sicut concursu argenti viui nonnunquam in metallum induretur etiam pretiosum, agente calore. Id equidem sum expertus in minio factitio, quod ex argento viuo & sulphure conflatur: nonnulli cinnabarim appellant. Ex eius enim drachma licio argẽti puri obolum exprompsimus. Vbi verò maxima istius sulphuris contingui, nullisque pumicibus aut cautibus implexis hubertas vehementem solarium radiorum calorem reflectit, continuò ardet, locumq; ipsum metallicæ generationis beneficio dispoliat. Internus quoque vapor hanc materiam quandoque solus accendit. Argentum viuum latentem quoque, vt sulphur, in se

Argẽtum ex minio factitio.

Argentum viuum.

quendam habet ſpirabilem calorem, vegetumque ſpiritum, auri argentique ſemen, vbi pulſu agitatur externo quod pluchrum & ſuſpiciendum arcanum in hac arte eſt. Idem & aurum, & metalla reliqua exterit, mollit, imminuit, in ſeque conuertit. Eſt autem argentum viuum, vt plerisque placet, aqua multum viſcoſa, ac proinde ſicca magis, quàm humida. Addidi multum: omnis enim aqua aliquantillum viſcoſa & glutinoſa eſt: quod intrinſecæ penitiſsimæque eius ſubſtantiæ in ipſo etiam latere efficiẽtia declarat. Later enim initio diſtrita in pulueris modum, atque adeò in inſectiles quaſdã atomos diſtracta terra, aqua coagmentatur in maſſam, quæ euaneſcente liquido tandem indureſcit. Calor

Vis argenti viui & definitio.

Omnem aquam viſcoſam, ab exemplo.

gens, feciſſeque aurum omni ſpecillo probatiſsimum, ſed ita exigui ponderis, vt damnum ſentiret. Pyrites totus argẽtum viuum & ſulphur. Alumen autem ferunt olim inuentum fodiendi finem fuiſſe. Qua ratione, prorſus ſum ignotus: cùm ſit ſalſugo terræ in argentum viuum promouentis, & inuenta fuerit æris vena infra alumen alba. Verùm quoniam de metamorphoſi metallica nobis propoſitus eſt ſermo, & eam circa ſalem fuſilem quendam verſari, vnde halchemiſtices nomen habuerit demonſtrauimus, porrò & metallorum ad hanc artem ſpectantium naturam, cauſasq; quadantenus (traduntur enim iſta à Plinio copioſiſsimè) explicuimus: videndum deinceps quodnam ex ijs, quidnàmve aliud eum pariat

Pyrites.

Alumen.

Variæ de materia salis philosophici opinationes.

salem, vnde potissimũ eliciendus sit. Alij nanq; eum eliciendum ex auro argentoq́; profitentur, quorum plerique omnes disciplinam pertinacissimè & mordicus tenemus: alij ex auro solo, alij ex vtroq; & argento viuo, atque id quidem alij alijs modis. Nam & Geber libro, cui titulus, Testamentum, aurum & argentum in calcem extremo quodam ac diutino igne verti, calcemq́ue postmodum discussoria vi quadã vaporis aquæ subditis ignibus efferuescentis in laticem resolui, ac mox in salem gelari scribit. Et Arnaldus à Villanoua in calcem eadem abire tradit argentei cuiusdã liquoris ope commodùm depurgati multis humescentibus discoctionibus. Lullius autem, qui paulò hac in re Arnaldo ac Gebro religiosior est, præcipit

Opinatio Gebri.

Opinatio Arnaldi à villa noua.

Opinatio Lullij.

cipit assumendum vinum album, vel rubrum, vel rubeum, atque innumeris vaporarijs sic assuefaciendum, vt in calcem exeat, aut vanescat prorsus, subsidente tamen exili atq; imperceptiore quadam substantia, quam velut quintam illam rerum omnium, quæ sub concauo cœli Lunæ continentur vim, seu mundi animam esse innuit. Hac supradictum spiritum è suo corpore depurari contendit. Cuius fermè calculi est, præterquam quòd destillationem subticet, Aurelius Augurellus in suis de Chrysopeia libris. *Opina Aurelij A gurelli.* Albertus autem cognomēto Magnus omnium, qui hanc artem tractauerunt, disputator multorum consensu acerrimus cum Arnaldo verbis ferè dissidet, re consistit. *Opina Alberti Magni.* At Pantheus istorum *Opina Panthei*

nup erus ſcriptor ſignis quibuſdam ignitis docet aurum ita poſſe molleſcere, vt in aquam illam corrumpentem αὐ]όθεν, vt Græci dicunt, ac ſui natura quandoque emergat. Libri autem permulti, quorum inſcriptio nullum præ ſe fert autorem, alios modos habẽt, veluti ſcandente ſpiritu, corporis eleuationem, quod ſublimationẽ appellant, &, vt eorum vtar vocabulo, fixationem, quę eſt partium vtriuſque colligatio quædam, induratio, atque conſumptio in puluerem. Prætereo hîc quæ ijdem ipſi habent diſſolutionem, deſtillationem, coagulationem, cerificationem, et id genus permulta ea de re etiam pretermittenda, quòd nihil aliud ad hoc negocium, quã tenebras atque caliginem offundant. Atque haud ferè vllus eſt, qui

Varij modi ad lapidem philoſoph.

qui Halchemiſticæ iſtius diſciplinę pręcepta dilucidè, quod ſciam, hactenus enarrarit: omnes omnia ænigmate ac prodigioſa quadam oratione data opera occuluerunt. Neque ab re profectò: Non enim fas videbatur tanta myſteria non ænigmatum inuolucris quibuſdam, ac verborum portẽtis inuoluere, vt videlicet eo nomine prophana ab illis, tanquam ab Eleuſinis, turba perpetuum abacta fieret ad audendum exanimatior. Ecquid enim abſurdius, intolerabiliusque, quàm inconditæ, inſanæque plebeculæ vulgus tam inexpugnabilibus fretum pręſidijs, alioquin etiam iam ſatis cornua tollens inſolentius abire? Sic Pythagoras & Plato ſuam philoſophiam numeris ſuis obſcurarunt: & Ariſtoteles libros aliquot edi-

Omnia d hac arte mandata l teris ænigmatica

disse se perinde, ac si non fuissent
editi, futuros quadam ad Alexan-
drum epistola testatur. Sic & Lul
lius suum vinum ita durè ac pere-
grinè tractandum scribit, dum in
cinerem, aut quid aliud leuius de-
ficiat, aut penitus euanescat. Ita
tractatum asserit quintam illam
suam naturā euomere. Ea autem
ad suum lapidem vtitur: cæterùm
lapide ad metalla reformanda, no
bilitandaque. Cedo quæso quid
nam cū metallis vino est, aut fuit
vnquam, aut fore etiā putas com
mune? Non minus à natura dissen
tire videtur ille, quàm qui ex asino
hominem, ex homine leonem e-
nasci putat, aut aliud quippiam a-
lienius. Perge verò quot horren-
da ex literarum notis sibi ac sui
studiosis passim monstra confin-
git? Vt sæpè b, assumendum, relin
quendum,

quendum,t,& a,in r mutandum,
aut, ſi mauis,r,in a, & mille alia(li
bet enim pauliſper agere perſona-
tum Momum,& acriori crimina-
tione Lullium inſectari)iubet de-
ridicula:itáq; legentis animum im
pudenter eludens, literarū illi mu
tuas pro lapidis philoſophici de-
ſcriptione viciſsitudines obtru-
dit? At deſignant,inquies,eę lite-
ræ ſingula, quibus ad perficiendū
illum lapidem eſt opus.Deſignan
tur profectò res,quæ neq; cœlum,
neq; terram attingūt. Quid enim
menſtruum ſeu mēſtruale? Quid
lunaria rectificata, ſal petræ, quin
ta eſſentia, & eius generis innu-
merabilia , inter ſe etiam pluri-
mùm diuerſa , ad ſingularem &
vnicum lapidem? Tametſi enim
ille ſiue lapis eſt, ſiue quid aliud
lapidi non prorſum abſimile, ſe

in multas ac varias vertit formas, editque res, quæ à natura sua vidẽtur remotissimæ, cùm tñ nihil distent, res tamen ita est vsque ab initio vna: nec alieni ad se quicquã admittit, alioqui in cassum abituris omnibus. Atque ideo iure à permultis manifesti mẽdacij Lullius insimulatur: nisi fortè depresso illo vini in quintam vsque substantiam liquore materia commodissimè lapidis educitur, aut potius hoc opus est, quod mihi aliquando ob oculos posuit vnicus Execestides, magnas quippe fornaces, atque vitro easdem vario redimitas ostendens. Vasa erant, singula in suis sedilibus habentia sedimenta, atque interius Dispatri dicatum sacrũmque munus. Quid enim rem tam diuinam celem diutius? Erat autem intus circumacta

Operis philosophici descriptio.

Fornaces.

Vasa.

Materia lapidis.

cta moles quædam mundi præ se ferens imaginem ipsissimi: Quippe ibi terra videbatur in medio omnium consistens, aquisque circunfusa limpidissimis in varios colles, salebrosasque rupes assurgebat, fructum ferens multiplicē, tanquam humentis aeris imbrib. tempori irrigua. Vini quippe videbatur, simul & olei, & lactis, atque pretiosorum omne genus lapidum, & metallorum esse apprime ferax. Tum aquæ ipsæ, instar æquoris, sale quodam pellucido, albo interdum, interdum quoq; rubeo, aut fuluo, aut rubro, multisque præterea variegato colori bus in litus, inque superficiem ipsam æstuabant. Igne autem hæc omnia suo, sed impercepto quidem illo, atque ætherio mouebantur. Id verò præ cæteris vnum incredi

Formæ variæ.

Ignis.

bilem me rapiebat in admiratio-nem, quòd rem hæc tam multa vnicam, tam diuersa, tamque in suo genere integra singula, paruo etiamnum, imbecelliqúe admini-culo producere, quo facto paula-tim robustiore, redirent tandem atque coalescerent in vnum om-nia fidenter asseuerabat. Hîc equi-dem obseruaui fusilis illam salis speciem nihil ab aphrolitho dege-nerantem, atque argentum illud viuum, cui Mercurij nomen ab huiusce disciplinæ priscis authori-bus inditum est, illam ipsam refe-rẽs Lullianam lunariam, aduersa scandens aqua, noctuq; relucens, atque interdiu, glutinandi prędi-tum facultate. Hîc et menstruum, quo lunam Lullius intelligit, qua neglecta non sit paralysi locus. Quid enim rursus eum ab obiecta-

Sal philoso-phicum.

Argentũ viuum phi-losoph.

Menstruũ quid Lul-lio.

tioni-

tionibus vindicem, quem idcirco demum libuit lacessere, vti disputatione res ipsa clarius elucesceret.

Quemadmodum autem poetæ pro mense nonnunquam Lunam vsurpant, pro die solem, quia Sol singulis dieb. cursum ad cœli motum peragit, Luna non nisi singulis mensibus: sic è cõtrario Lullius pro luna mensem accipit, menstruamque ea ratione ipsam appellat. Sed & quintam vini substantiam dixit pro gemmifero amne, quæ ipsa lapidum materia est: vbi videntur aspilatæ, aureæ nitellæ, sardonychi, lychnites, sardæ, lapis specularis, omnigeni vniones, & gemmæ. Porrò si literarũ vsus est notis, idem fecit & Aristoteles. Neq; de Lullio, q̃ ita obsoletè ac peregrinè scribat, magis mirandũ q̃ de Aristotele. Siquidẽ & Arist.

Materiæ lapidis philosoph. descriptio.

Ouum phi losophorũ. ipſe libro de ſecretis ſecretorum (ſi modò is liber Ariſtotelis eſt) lapidem animalem, vegetalem, & metallicum ouum nominat: & hoc Ouum fabæ Pythagoræ. Pythagoras, ſi Marcello credimus, fabam. Et Cœlius in ouo totã conſiſtere mundi machinam ſimi Mira de ouo. litudine quadam lib. antiq. lec. quarto & decimo expreſsit, cruſtã ſeu corticem ipſius terram appellans, proximum huic humorem frigentem humectumq;, aquam, quod ineſt ſpiritoſum, calens, humensque, aerem, vitellum ignem. Cui calculum adijcere mediocritatem caloris, quam obtinet, aridioremque naturam addidit, ſimul & colorem, et globatam figuram, vimque ei innatam vitalem, veluti & mundo. Nec deſunt qui progrediantur, atque, vt illi faciunt, prodigioſe loquantur, & ipſum a-

uium

uium cor, quod vitelli meditulliũ atque adeò centrum tenet, quintam naturam appellent. Quid q̃ multa à magis admirabilia in ouo fieri teſtantur, vt ſerpentes, & formam ſimilem hominis, quam mirandis virtutibus efficacem perhibent, & veram mandragoram dicunt? Lac deinde illud gallinaceum, quod inuẽtu rarum, vt in prouerbium abierit, ὀρνίθων γάλα, opulentis, & quibus quiduis rerum ſuppeditat accommodatiſsimum, de quo plura Deſ. Eraſmus ex Ariſtophane, Plinio, Euſtathio, & Athæneo? An non & Chryſippus, quod refert Cicero, ouũ ſomnianti ſcribit theſaurum contigiſſe: atque coniectorem, ad quem ille ſomnium retulerat, ex vitello aurum, è reliquo argentum coniecisse? Atque alij quidam eodem

Vera mandragora Magis.

Lac gallinaceum.

Ouum ſomnianti theſaurum

Cur pyrites quibusdā lapis philosoph. vsi veritatis tegumento pyritem quendam scripserunt lapidem esse philosophorum: vtpote qui totus sulphur sit, vt prædiximus, & argentum viuum, quibus duntaxat duob. lapis ille constat: quodque vilissimo pretio ematur, in Germania etiam vbiq; repertus, atque passim à viatoribus conculcatus. Quid si quis obiecerit sulphuris eius impuritatem, immunditiem argēti viui? ad manum statim habent quod respondeant, *Operis proprium.* ambo vno et eodē smegmate mūdari, disputarique: quod tanto operi inter cætera conuenit. *Libri vitādi.* Circunferuntur passim & libri, vt diximus, incerto authore, quæstionum plus quàm cæratinarum & & crocodilitarum, ad obruendū Cimmerijs, quod aiūt, tenebris legentis animum. Sed redeat, vnde

abe rrauit

aberrauit, oratio. Recensuimus paulò antè eorum, quos in hac disciplina non parum profecisse fama est, tum de materia lapidis, tũ de opere quoq; ipso variè sentientium opiniones. Sequitur vt ordine singulas examinemus. Non enim exiguus est in quaque fucus, aut dissimulatio cognobilis. Nam qui aurũ materiem esse lapidis affirmant, ridere miseram hac in re laborantium conditionem vidẽtur. Cùm enim operis initium debitæ sit materiei corruptio solo igni contracta, ac quasi totius dissipatio ac dilaceratio quædam, seu diuisio in quatuor elementa: quî fieri potest, vt aurum, quod igne quantumuis aucto atque intenso tantum abest vt destruatur, aut corrumpatur, vt longè etiam fiat solidius, atque vegetius,

In eos qui aurum tenent materiam esse lapidis philosophic.

Operis initium.

ac tandem in ſanguinem, aut carnem hominis digeratur. Quàm item inanimum eſt? Inanimum enim eſt omne, quod pulſu agitatur externo. Animalem autem eſſe hunc lapidẽ affirmant, vel quod ex animali ſit, vel quòd animam habeat, vel vtriuſque potius gratia: quorum nihil iſti competit. Non igitur aurum, vt multi falsò profitentur, lapidis huiuſce materia eſt: Sed nec argentum. Qui poſſet enim, cum igni abſumatur? Lapidis autem materia, vel aſſerente Arnaldo ipſo, res eſt quàm maximè æterna atque ignibus imperuia. Ergo nec reliqua ductilia metalla vel hoc ſolo nomine, quod ignem perpeti nequeunt, ſiue cum auro: metallo quippe nihil, vti diximus, igni deperdente coniuncta, ſiue ſingula

Cur lapis, animalis vocetur

Argentum non eſſe lapidis materiam nec reliqua metalla.

seorsum igni exponantur, Veniamus ad argentum viuum. Nam sulphur, quod igne facilè consumitur, silentio hîc prætereundũ est. Non desunt enim qui perhibeant argentum viuum, siue vt loquuntur, Mercurium, lapidis esse materiam. Hinc illa vox, Mercurius est lapis, quem honorant philosophi. Videtur autem magnas in hanc metamorphosin vires habere. Penetrat enim altissimè, atq; magna inficit cum celeritate. Obest autẽ ei fuga. Proinde Solem ei docent admiscendum, Lunamque, hoc est, aurum, argentumque, ne ignẽ fugiat. Cui conuenit quòd lapidi patrem Solem, matrem Lunam affingunt, quippe aurum et argentum, vt equidem interpretor. Hęc enim non alijs nominibus donarunt. Sed dum ista percurrimus, vereor

Mercurius quibusdam lapidis materia.

Vires Mercurij.

Quibus nominibus aurum et argentum donata sint

vereor ne de Mercurio vulgi, siue argento viuo, quod neq; aurum fuga liberat, neq; argentum, non intelligant. Aliter autem lapidem rem vnam esse, patre sole, matreque luna, medériquemorbis humanis ementirentur. Mercurius enim vulgaris & sol duo sunt longè lateq; inter se diuersa. Porrò, si licet & nobis cōminisci, Mercurius ipse pater est potius Solis & Lunę, quàm filius. Aptus enim erat in metallo suo ad generandum naturaliter Solem & Lunam, ac quodcunq; aliud metallū cū idoneo sulphure, vtpote ꝙ metallorū auri, argēti, ęris, stanni, plūbi, ferriq; naturale sit cum eo principiū. Adhęc quo pacto morbis depellēdis accōmodari potest, cū venenū sit mortiferū? Quanq̄ tamen Galenus dubitat. Hinc confit, vt

principia metallorū ductilium.

Argentum viuum venenum, præterquā Galeno.

nihil ad hoc opus: quippe quòd totus vulgare eſt argentum viuum & ſulphur. Diximus vulgare. Eſt enim aliud argentum viuum, ipſa nimirum lapidis materia, non ex capillis, aut ſanguine, aut vrina, aut ouis: quid enim iſta ad lapidẽ, aut ad metallum, cùm neque ignẽ ferant, neque metalla agnoſcant, neque animam, tametſi ex animalibus? ſed ex auro & argento vilibus, fœtentibus, ſimul ac ſuaue olentibus, virentibus, animatis, vbique repertitijs, ſed admodum quàm paucis cognitis, in medio freto conſurgens, translucidum, fugax et volatile vſque dum cum ſuo ſulphure coalitum in lapidem abierit integrum: vocatúrque tum apyros, vulgo carbunculus. Aurum autem id et argentum lapides initio Lybicontes ſunt, ac paulò

Materia lapidis philoſo. quid, & vnde.

Deſcriptio materiei lapidis ænigmatica,

pauló póſt Carchedonij, vbi ad Anthracitem adiguntur. Poſtmodum etiam hoc genus argentum viuum profundunt: cui proximè fuſile ſal ex ſtirpe eadem adnaſcitur. Vtrunque autem, ne palinodiam cecinisse videamur, auri illius vulgaris ſpiritus eſt & vita, tametſi aliunde proficiſcantur. Proficiſcuntur enim ex auro puriſsimo nihil excrementi habente, & ipſius argento. Sed & vtrunque, ut dictum eſt, paruo in momento rudi ipſi eſt plebeculæ: neque aurum fabrile eſt, neque argentum. Tale enim eſſe non poteſt, vbi recens è fodina erutum eſt, terra circunductum & lapide. Illud adiungo, non videri planè in ea materia aurum, neque argentum, neque ipſo actu ineſſe, quod et Arnaldus ſcribit, ſed poteſtate duntaxat &

Sal fuſile & argentum viuũ philoſo. quid & vnde.

Ex auro puro & ipſius argento.

Quid sit materia ipsius lapidis, quod nemo hactenus prodidit.

viribus. Ac ne quenquam diutius his remorer, dicam vno verbo quidnam ea materia sit. Dicam verò ac proferam in conspectum quod nemo hactenus in euoluendis istius disciplinę volumibus aduertit, nec mandauit literis quisquam. Est enim id aliud nihil, quàm sale fusile: quod & ipsum operis nomen præ se fert, halchemia, hoc est, salis fusio. Atque vt id sibi quisque facilè persuadeat, facit, quòd omnem naturam, omne nomen, omnes qualitates, quas ladipidi tribuunt, ipsi posśimus sali accommodare. Primùm enim inspiciamus, quod aiunt, lapidem animalem esse vegetalem, & metallicum: præterea vilem, abiecto venditum pretio, semper & vbique repertitium, in mari mediterraneo nascentem, in quolibet existen-

Lapisdis qualitates, nomina, et natura.

existentem homine, & in quem li
bet recedentem gignentemq́;, fa-
cilè liquescentem atq; indurescen
tem, diuinum, & humano corpo-
ri amicissimū. An non ista conue-
niunt sali? Sal ipse & animalis est, *Sal animalis.*
& animatus, & metallicus. Nōne
sal ex animalib. educitur, et vis in-
est ei penetrādi quædam velox &
admirabilis, expurgādiq́; atq; pu-
tredine vindicandi? Quòd si Tha
li Milesio placuit, Herculē illum la
pidē, id est, magnetē animatā rem *Magnes lapis animatus.*
dicere, quia ferrū trahere & coge-
re videretur: quin & nos quoq; sa
lem, ꝙ mirè penetret, expurget ab
stringat, abstergeat, dissipet, repri *Salis effectus.*
mat, extenuet, similiter animatum
dicemus? Quis autē neget animā
eum vegetalē habere, quippe alte *Sal animatus.*
rantē, augentem, gignentemque?
Alteratur sal in Anthracitē crescit

ipſo etiam actu, eſt. Annon & in illius ſubſtantiam tranſit, ac viliſſimo vænit pretio? Porrò quid ocyùs liqueſcit, indureſcítve? Homerus verò ſalem diuinum appellat. Et Plato ſalem ſcripſit rebus diuinis amiciſsimum familiariſsimumque. Comperimus quoque adagionis titulo cõmoratum, humano corpori nil eſſe vtilius ſale ac ſole. At paulò penitiùs introſpiciamus: qua re potiſsimum egeãt metalla, quæ perfecta non ſunt. Egent verò, dixeris, purgatione præſertim, & tinctura. Quídnam queſo altius, aut celeriùs penetrat, vt cùm colorem habuerit aut album, aut rubrum, inficiat? quid purgat meliùs, quídue magis à corruptione & putredine tuetur? Adde quòd illi ipſi autores ab Heroicis vſque temporibus non ſine

Sal Homero diuinus.

Quibus egeant metalla imperfecta.

magna aliqua cauſa opus iſtuc hal
Halchemia quid. chemiam, hoc eſt, ſalis fuſionem
nominarunt. Quid non igitur &
ipſi dicemus, omnes omnium hu-
ius artis ſtudioſorum conatus in
id debere dirigi, vt ſalē indipiſcan
tur alicunde fuſilem? Niſi enim fu
ſile foret, haud conquieſceret cum
metallis fuſis. Nec verò te ab hac
ſententia reuocet fœtor lapidi at-
tributus. Sal enim odorē impunè
ſecum aſportat eius rei, ex qua con
creſcit: vt coniĳcias è rebus prolici
Lapis è rebus fœtidis debere fœtentibus, ſicuti ſunt mu
liebria, lotium, ſtercus humanum.
His accedit quòd lapidem illum
nonnulli ſcripſerūt vilia inter ſter
cora reperiri. Nec deſunt etiā qui
obnixè aſſerant, quorundam eſſe
animalium ſtercus: nec qui carnes
animalium putrefactas, proindé-
que animalē ipſum appellari, qua-
ſi

ſi ex animalibus: quibus & illud concinit, quòd naturam obtinent qualitatibus temperatam animalium carnes: autor Themiſtius. *Natura carnium temperat*

Ex ijs dilucet lapidis philoſophici materia, huiusq; origo. Supereſt autem vt doceamus, quo pacto illa, quæ ei ſunt origo, in ipſam, hoc eſt, in ſalem vertantur, ſal verò in lapidem, qualiſnam is ſit, et cur ita vocetur. Neq; enim verè lapis eſt: ſed ſimilitudinem tantum cum lapide quandam habet. Atque his extricatis, abſolutum fuerit quod tum de theorice, tum de practice iſtius artis fuimus initio polliciti.

Vertuntur autem illa in ſuum ſalem igne ſolo, adeò efficax eſt. Siue præmollia, ſiue prædura, verti tamen & demutari in aliam naturam artificio poſſunt omnia: quod ſi quis miretur, *Remot. materia pidis in ſe igne ſo* *Vis artifi*

Virgil. Ætna. *Cogitet obſcuri veriſſima dicta libelli*
Heracleti, & ibi nihil inſuperabile gigni. Denſiſſima, quod ille ait, corpora ſæpè,

Vis ignis. *Et ſolido vicina, tamen compeſcimus igni.*
Non animos æris flammis ſuccumbere cernis?
Lentitiem plumbi non exuit? ipſaq; ferri
Materies prædura, tamen ſubuertitur igni:
Spiſſaq; ſuſpenſis fornacibus aurea ſaxa
Exudant pretium: quædam fortaſſe profundo
Incomperta iacent, ſimiliq; obnoxia ſorti.
Nec locus ingenio eſt: oculi te iudice vincent.

[I]gnis mul[ti]plex. Sed cùm ignis in hac arte ſit multiplex, videndum quo præcipuè vti nos oportet. Atque ea quidem re magna ſuborta cõtrouerſia inter artis peritos obmanet. Alij enim fimum, nec eum quidem, cuius Columella tres ſpecies facit, ſed equinum, alij vinaceas & acinos, alij calorem cinerum, alij furfuris, alij accenſum elychnium, prunas alij, ac præſertim iuniperi, quòd igne, vt ferunt, integrum annum ardeant illæſo: alij vaporem aquę tepidũ, quod balneum appellant,

ignem

ignem eſſe, huic operi peculiarem aſtruunt. Bernardus Comes Treuerus æthereum quendam ignem circunclusum, & humano calori ſimilem: cui permulti aſtipulantur. Mihi verò ex ijs omnibus is videtur inter reliquos eligendus, quem ipſius exigit operis neceſsitas. Interdum enim equino vtemur fimo, interdũ quoq; elychnio accenſo, licibus calidis, atque ardentibus prunis. Nec ab re triplicem caloris conſtituunt gradum: vnum remiſsi, qui operis initio adhibeatur: alterum paulò validioris, quo elementis in vnum coalitis, ad calcem vtamur: poſtremum intolerabilis, cuius ope optatum adſequamur finem. Tota enim vis in igne iacet. Hoc rudem illam indigeſtamq́ue molem in elementa illa quatuor diſcernimus

Ignis ad lapidem.

Caloris gradus ad lapidē triple.

diuellimúsque: eadem porrò com
ponimus ac cogimus in vnũ: hoc
vertimus in calcem, inchoatúmq;
perficimus. Atque nisi principiò
quidem lenis fuerit & mansuetus
ignis, conglutinabit constringét-
que pôtius, quàm dissoluet: rur-
sum nisi inualuerit, cùm verti in
calcem res exposcet, laborem arti-
ficis frustrabitur. Vt incipiendi ra
tio fuerit, ita sit desinendi modus.
Quemadmodum autem in omni
bus rebus vidẽdum est quatenus,
& tametsi suus cuique modus est,
tamen magis offendit nimium, vt
inquit Cicero, quàm parum: ita &
in hoc negotio adhibendum est
regimen quoddam, ac remitten-
dus potius, quàm intẽdendus ca-
lor. Sunt enim è numero res istę,
quas vnũ facere diximus, eorum,
quæ Aristoteles contrario motu
moueri

Ignis qualis initio & in fine operis.

Descriptio remotæ materiæ lapidis.

moueri alicubi ſcripſit. Quòd ſi quis animũ ad eius verba aduertit, haud dubiè dignoſcet è quibus eligere ſal illud fuſile ac philoſophicum oporteat. Sunt autẽ eæ res eiuſmodi, vt tametſi ex eodem fonte ſcaturiant, igne tamen effundatur altera, cùm altera cõprimitur. Quum enim liqueſcit fluitq́; corpus, ſpiritus conglaciat: eſtq́; idem tempore actus. Quis non tantam rem modò aſſecutus eſt? Nempe exequor iſta non quod plerique omnes faciunt, doctis tantùm atque harum rerum peritis: ſed meæ turbæ, id eſt, craſsioribus imperitiſque, quando doctis quidẽ ſuperuacaneus eſt præceptor. At cùm nullus ſit in hac arte locus altiori egens indagine, vt qui non aliter à permultis, quàm αἰνιγματικῶς inducitur, ſitq́;

Seræ huius operis irreserabiles. vna è tribus illis huius operis irreserabilibus seris (sunt autē, cognitio materiei, vasis inuentio, modus ignis) tum nihil hodie magis patet, nihil est hoc tempore manifestius. Dixi, vasis. Vasorum enim *Vas lapidis.* copia nihil ad hanc rem: sufficit satisfacitque vnicum, idque vitreū receptaculum vtriculi cuiusdam ouíve oblongi figura, vti disiuncta discretaque elementa possint in orbem rotari, mutuoque collisu lapidē sortiri alterandi, augendi, gignendiq; viribus conspicuū atq; incomparabilem. Nam cùm *Lapidis opera varia.* operum omnium, quæ in lapide fiunt, id est, sublimationum, solutionum, destillationum, coagulationum, cereficationum, atque vt illi loquuntur, calcinationum & fixationum hoc vnum sit abundè capax, quid multis eguerimus?

Cer-

Cernitur & in hoc, initio cùm sol- *Colores ma-*
uitur, atraq́ue materia, póst mul- *teriæ la-*
ticolor, deinde alba & candida, *pidis.*
postremò rubra. Sed enim o-
portet obstructissimum esse, ne *Modus ob-*
inclusus interrnúsque aer seu spi- *struẽdi va*
ritus euolet ab extero & libero pel
lectus: quod vix sarciri posset in-
commodum. Obstruendi autem
modus vitrarijs ipsis est familia-
ris. Succedit, quas ad res conferat,
vbi è debita materie, apto vase,
conuenienti igne concreuit, atq;
ad summam perductus est lapis.
Et in hydrargyros maximè ad pa- *Fructus la-*
randas opes, in potionibus & ca- *pidis.*
tapotijs multum ad sanitatem con
fert: quod ex instituta Lullij alio-
rúmque huius loci ratione diffici-
limum est maximíque negotij ex-
pedire. Alterum autem Medicinę
est, alterum huiusce artis, nostręq;

rpus lapidis. quod aiunt, farraginis. Admiscetur hydrargyro emundatæ ea primùm proportione, vt hydrargyri quantitas decuplo sit maior: hinc centuplo & chiliade, deinde myriade, pòst infinitò. Hæc autem fermentandis lapidis videlicet auri argentíque immensa est multiplicatio: huius quidem, cùm in calcem albam & candidam, illius verò, cùm in rubram desinit. Quò fit, vt lapis etiam vocetur. Calx enim nihil aliud, quàm lapis coctus. Puluis est ita subtilis, vt ne minimum quidem ventum ferat. Mirum autem quàm sit penetrabilis. Sed hæc ipsa te docebit experientia melius. Desinam itaque, si verbum addidero: tempus, quo lapis vel arbore candoréque, vel rubore consummetur, definitum non esse. Hoc vt artificis, ita

Quid lapis, & cur ita vocetur.

Tempus ad perficiendũ lapidem

&

& naturæ eſt opus: cuius quàm ſit lentus, quámque parum maturatus progreſſus, nemo non videt. Interdum menſibus nouem, duodecim, aut duodeuiginti perficitur, ſed perrarò: interdum, quod ſolet, plus minus triennium cunctatur.

FINIS.

DE IVRE ARTIS ALCHEMIAE:

HOC EST,

Variorum auctorum, & præsertim Iurisconsultorum, Iudicia & Responsa ad quæstionem quotidianam:

An Alchemia sit ars legitima?

EX SIBYLLA

Ἐννέα γράμματ᾽ ἔχω, τετρασύλλαβός εἰμι, νόει με
Αἱ τρεῖς, αἱ πρῶται, δύο γράμματ᾽ ἔχουσιν ἑκάστη,
Αἱ λοιπαὶ δὲ τὰ λοιπά. καὶ εἰσιν ἄφωνα τὰ πέντε,
Τοῦ παντὸς δ᾽ ἀριθμοῦ ἑκατοντάδες εἰσὶ δὶς, ὀκτὼ
Καὶ τρεῖς τρεὶς δεκάδες, σὺν τέπτα. Γνοὺς δὲ τίς εἰμι,
Οὐκ ἀμύητος ἔσῃ τῆς παρ᾽ ἐμοὶ σοφίης.

Interpretatio ex Cardani lib. de Varietate rer. X. cap. LII.

CVm in hos ſermones incidiſſem, probari hanc artem illuſtris Emarus Ranconetus præſes Lutetianus demonſtrauit carmine Sibyllino: adeoque ad amuſsim, vt cùm ambigua ſoleant eſſe talium reſponſa, hac in cauſſa clariora Solis luce ænigmatis verba fuiſſe videantur. Itaq; quę ille doctus vir miro expreſsit artifi-

cio, prout ab illo accepi, dum Lutetiæ essem, subiungam. ea autem sunt, Εννέα γράμματ' ἔχω, &c. vt supr. Dicit igitur esse nomen nouē constans litteris, quod quatuor conti net syllabas, quarum tres primæ duas tantū cōtinēt literas, reliquę reliquas, scil. tres. In hoc nomine ἀρσενικὸν, videntur omnia pulchrè congruere: nam quatuor constat syllabis ἀρ, σε, νι, κον: quarum primæ tres, duas singulæ continent litteras: quarta & vltima, tres: ita vt sint in vniuersum nouem elementa. Atque hæc omnino clarissima sunt experientia, quæ manifestè Græcè produntur. Subijcit deinde, quòd ex his quinque sunt mutæ, vt intelligamus quatuor tantùm esse vocales α ε ι ο: reliquas quinque appellauit mutas, id est, non vocales, quæ sunt ρ σ ν κ ν.

Inde

Inde addit, quòd numerus, qui literis his significatur mutis est, ἑκατοντάδες δίς ὀκτὼ καὶ τρεῖς τρεὶς δεκάδες: id est, bis centum & octies atque ter tribus decadibus continetur: quod est, nouies atque octies decem, hoc est, centum septuaginta, vt totus numerus sit C C C L X X. is autem significatur quinque literis mutis, si eam quæ replicatur, id est, ν, semel tantùm sumpseris. Nam assumptis ϱ ν σ χ, tantundem conficitur apud Græcos. ρ significat C. σ, C C. ν, L. χ, X X. collecta faciunt C C C L X X. Inde subiungit σύν τ'ἑπτὰ. quod est, τ, C C C significans, & ἑπτὰ septem, scilicet decades, nam refertur ad superiora. Solùm videtur elocutionis congrua ratio tribus modis repugnare: δὶς ἑκατοντάδες, & ἑπτὰ δεκάδες: &

Virgil. Ætna. *Cogitet obscuri verissima dicta libelli*
Heracleti, & ibi nihil insuperabile gigni. Densissima,
quod ille ait, corpora sæpè,

Vis ignis. *Et solido vicina, tamen compescimus igni.*
Non animos æris flammis succumbere cernis?
Lentitiem plumbi non exuit? ipsaq; ferri
Materies prædura, tamen subuertitur igni:
Spissaq; suspensis fornacibus aurea saxa
Exudant pretium: quædam fortasse profundo
Incomperta iacent, similiq; obnoxia sorti.
Nec locus ingenio est: oculi te iudice vincent.

Ignis multiplex. Sed cùm ignis in hac arte sit multiplex, videndum quo præcipuè vti nos oportet. Atque ea quidem re magna suborta cõtrouersia inter artis peritos obmanet. Alij enim fimum, nec eum quidem, cuius Columella tres species facit, sed equinum, alij vinaceas & acinos, alij calorem cinerum, alij furfuris, alij accensum elychnium, prunas alij, ac præsertim iuniperi, quòd igne, vt ferunt, integrum annum ardeant illæso: alij vaporem aquę tepidũ, quod balneum appellant,

ignem

ignem eſſe, huic operi peculiarem aſtruunt. Bernardus Comes Treuerus æthereum quendam ignem circunclufum, & humano calori ſimilem: cui permulti aſtipulantur. Mihi verò ex ijs omnibus is videtur inter reliquos eligendus, quem ipſius exigit operis neceſsitas. Interdum enim equino vtemur fimo, interdũ quoq; elychnio accenſo, licibus calidis, atque ardentibus prunis. Nec ab re triplicem caloris conſtituunt gradum: vnum remiſsi, qui operis initio adhibeatur: alterum paulò validioris, quo elementis in vnum coalitis, ad calcem vtamur: poſtremum intolerabilis, cuius ope optatum adſequamur finem. Tota enim vis in igne iacet. Hoc rudem illam indigeſtamque molem in elementa illa quatuor diſcernimus

Ignis ad lapidem.

Caloris gradus ad lapidẽ triple

diuellimúſque: eadem porrò componimus ac cogimus in vnũ: hoc vertimus in calcem, inchoatúmq; perficimus. Atque niſi principiò quidem lenis fuerit & manſuetus ignis, conglutinabit conſtringétque pôtius, quàm diſſoluet: rurſum niſi inualuerit, cùm verti in calcem res expoſcet, laborem artificis fruſtrabitur. Vt incipiendi ratio fuerit, ita ſit deſinendi modus. Quemadmodum autem in omnibus rebus vidẽdum eſt quatenus, & tametſi ſuus cuique modus eſt, tamen magis offendit nimium, vt inquit Cicero, quàm parum: ita & in hoc negotio adhibendum eſt regimen quoddam, ac remittendus potius, quàm intẽdendus calor. Sunt enim è numero res iſtę, quas vnũ facere diximus, eorum, quæ Ariſtoteles contrario motu moueri

…gnis qua… …initio & fine o… …ris.

…eſcriptio …motæ ma…riæ lapi…s.

moueri alicubi ſcripſit. Quòd ſi quis animũ ad eius verba aduertit, haud dubiè dignoſcet è quibus electari ſal illud fuſile ac philoſophicum oporteat. Sunt autẽ eæ res eiuſmodi, vt tametſi ex eodem fonte ſcaturiant, igne tamen effundatur altera, cùm altera cõprimitur. Quum enim liqueſcit fluitq́; corpus, ſpiritus conglaciat: eſtq́; idem tempore actus. Quis non tantam rem modò aſſecutus eſt? Nempe exequor iſta non quod plerique omnes faciunt, doctis tantùm atque harum rerum peritis: ſed meæ turbæ, id eſt, craſsioribus imperitiſque, quando doctis quidẽ ſuperuacaneus eſt præceptor. At cùm nullus ſit in hac arte locus altiori egens indagine, vt qui non aliter à permultis, quàm αἰνιγματικῶς inducitur, ſitq́;

Seræ huius operis irreserabiles. vna è tribus illis huius operis irreserabilibus seris (sunt autẽ, cognitio materiei, vasis inuentio, modus ignis) tum nihil hodie magis patet, nihil est hoc tempore manifestius. Dixi, vasis. Vasorum enim *Vas lapidis.* copia nihil ad hanc rem: sufficit satisfacitque vnicum, idque vitreũ receptaculum vtriculi cuiusdam ouíve oblongi figura, vti disiuncta discretaque elementa possint in orbem rotari, mutuoque collisu lapidẽ sortiri alterandi, augendi, gignendiq; viribus conspicuũ atq; incomparabilem. Nam cùm *Lapidis opera varia.* operum omnium, quæ in lapide fiunt, id est, sublimationum, solutionum, destillationum, coagulationum, cereficationum, atque vt illi loquuntur, calcinationum & fixationum hoc vnum sit abundè capax, quid multis eguerimus?

Cer-

Cernitur & in hoc, initio cùm ſol- uitur, atraque materia, pòſt mul- ticolor, deinde alba & candida, poſtremò rubra. Sed enim o- portet obſtructiſsimum eſſe, ne incluſus interrnúſque aer ſeu ſpi- ritus euolet ab extero & libero pel lectus: quod vix ſarciri poſſet in- commodum. Obſtruendi autem modus vitrarijs ipſis eſt familia- ris. Succedit, quas ad res conferat, vbi è debita materie, apto vaſe, conuenienti igne concreuit, atq; ad ſummam perductus eſt lapis. Et in hydrargyros maximè ad pa- randas opes, in potionibus & ca- tapotijs multum ad ſanitatem con fert: quod ex inſtituta Lullij alio- rúmque huius loci ratione diffici- limum eſt maximíque negotij ex- pedire. Alterum autem Medicinę eſt, alterum huiuſce artis, noſtręq;

Colores materiæ lapidis.

Modus obſtruēdi va[sis]

Fructus lapidis.

rius lapidis. quod aiunt, farraginis. Admiſcetur hydrargyro emundatæ ea primùm proportione, vt hydrargyri quantitas decuplo ſit maior: hinc centuplo & chiliade, deinde myriade, pòſt infinitò. Hæc autem fermentandis lapidis videlicet auri argentíque immenſa eſt multiplicatio: huius quidem, cùm in calcem albam & candidam, illius verò, cùm in rubram deſinit. Quò fit, vt lapis etiam vocetur. Calx enim nihil aliud, quàm lapis coctus. Puluis eſt ita ſubtilis, vt ne minimum quidem ventum ferat. Mirum autem quàm ſit penetrabilis. Sed hæc ipſa te docebit experientia melius. Deſinam itaque, ſi verbum addidero: tempus, quo lapis vel arbore candoréque, vel rubore conſummetur, definitum non eſſe. Hoc vt artificis, ita

Quid lapis, & cur ita vocetur.

Tempus ad perficiendũ lapidem

&

& naturæ est opus: cuius quàm sit lentus, quámque parum maturatus progressus, nemo non videt. Interdum mensibus nouem, duodecim, aut duodeuiginti perficitur, sed perrarò: interdum, quod solet, plus minus triennium cunctatur.

FINIS.

DE IVRE ARTIS ALCHEMIAE:

HOC EST,

Variorum auctorum, & præsertim Iurisconsultorum, Iudicia & Responsa ad quæstionem quotidianam:

An Alchemia sit ars legitima?

EX SIBYLLA

Ἐννέα γράμματ' ἔχω, τετρασύλλαβός εἰμι, νόει με·
Αἱ βεῖς, αἱ πρῶται, δύο γράμματ' ἔχουσιν ἑκάστη,
Αἱ λοιπαὶ δὲ τὰ λοιπά. καὶ εἰσιν ἄφωνα τὰ πέντε,
Τοῦ παντὸς δ' ἀριθμοῦ ἑκατοντάδες εἰσὶ δὶς, ὀκτὼ
Καὶ τρεῖς τρὶς δεκάδες, σὺν τέπτα. γνοὺς δὲ τίς εἰμι,
Οὐκ ἀμύητος ἔσῃ τῆς παρ' ἐμοὶ σοφίης.

Interpretatio ex Cardani lib. de Varietate rer. X. cap. LII.

Cum in hos ſermones incidiſſem, probari hanc artem illuſtris Emarus Ranconetus præſes Lutetianus demonſtrauit carmine Sibyllino: adeoq́ue ad amuſsim, vt cùm ambigua ſoleant eſſe talium reſponſa, hac in cauſſa clariora Solis luce ænigmatis verba fuiſſe videantur. Itaq; quę ille doctus vir miro expreſsit artifi-

cío, prout ab illo accepi, dum Lutetiæ essem, subiungam. ea autem sunt, Ἐννέα γράμματ' ἔχω, &c. vt supr. Dicit igitur esse nomen nouē constans litteris, quod quatuor continet syllabas, quarum tres primæ duas tantū cōtinēt literas, reliquę reliquas, scil. tres. In hoc nomine ἀρσενικὸν, videntur omnia pulchrè congruere: nam quatuor constat syllabis ἀρ,σε,νι,κον: quarum primæ tres, duas singulæ continent litteras: quarta & vltima, tres: ita vt sint in vniuersum nouem elementa. Atque hæc omnino clarissima sunt experientia, quæ manifestè Græcè produntur. Subijcit deinde, quod ex his quinque sunt mutæ, vt intelligamus quatuor tantùm esse vocales α ε ι ο: reliquas quinque appellauit mutas, id est, non vocales, quæ sunt ρ σ ν κ ν.

Inde

Inde addit, quòd numerus, qui literis his significatur mutis est, ἑκατοντάδες δὶς ὀκτὼ καὶ τρεῖς τρεῖς δεκάδες: id est, bis centum & octies atque ter tribus decadibus continetur: quod est, nouies atque octies decem, hoc est, centum septuaginta, vt totus numerus sit C C C L X X. is autem significatur quinque literis mutis, si eam quæ replicatur, id est, ν, semel tantùm sumpseris. Nam assumptis ρ ν σ κ, tantundem conficitur apud Græcos. ρ significat C. σ, C C. ν, L. κ, X X. collecta faciunt C C C L X X. Inde subiungit σὺν τ' ἑπτά. quod est, τ, C C C significans, & ἑπτὰ septem, scilicet decades, nam refertur ad superiora. Solùm videtur elocutionis congrua ratio tribus modis repugnare: δὶς ἑκατοντάδες, & ἑπτὰ δεκάδες: &

σὺν, pro cum. Abijcit autem ν, alterum: cum hoc Sibylla haud dicat: & pro χ seu χὶ legit τ. Nam Codex habet σὺν χ ἑπτὰ, quod est, cum septem scilicet additis: dixit quòd facilè verũ esse posset, inter χ & τ parum interesse, quoad formam. Tandem concludit qui hoc nouerit, non erit suæ sapientiæ expers. In quo & illud mirum videri posset, quod tam procul vates abscedat à proposito. Sed hæc & maiora longè sunt vatum priuilegia, & maximè symphaticarum & phanaticarum. Accedit illud, quòd res ipsa verbis & nominis expositioni congruit, vt alias docuimus: nam & arsenico æs in argenti similitudinem transit, & in auripigmento aurum cõtinetur. Si non hoc, aliud quispiam Sibylla indicare poterit valdè vtile. Vtcunq;

sit,

ſit, omnino vel admirabilis eſt interpretatio, vel inuentio: ſaltem vt non indigna eſſet libris de Subtilitate; ſi illi iam non perfecti eſſent. Sit igitur in arſenico fundamentum alienius præſentis vtilitatis atque initium operis, ſicut in calchanto initium tranſmutationis ferri in æs: nam & confeſtim color immutatur.

Ex Thoma Aquinate in lib. Ariſtotel. Meteor. 3. ad fin.

Metallorum propinqua materia ſunt ſulphur & argentum viuum, ſicut Alchemiſtæ dicunt: ita quod in locis lapidoſis terræ, per virtutem mineralē generatur ſulphur & argentum viuum: deinde ex ipſis generantur diuerſa metalla, ſecundum diuerſam commix-

tionem eorum. Vnde etiam ipsi Alchemista per veram artem Alchemiæ, sed tamen difficilem propter occultas operationes virtutis cœlestis, quæ mineralis dicitur, quæ ex eo quòd sunt occultæ, à nobis imitari possunt per prædicta principia, vel per principiata ab ipsis, faciunt aliquando veram generationem metallorum.

Ex eodem in 2.2.q.77. art. 2.

Si autem per Alchimiam fieret aurum verum, non esset illicitum ipsum pro vero vendere, quia nihil prohibet artem vti aliquibus naturalibus caussis ad producendum veros & naturales effectus: sicut Augustin. dicit in li.3. de Trinit. cap. 8. de his quæ arte dæmonum fiunt.

Ex eod. in 2.2. q.96. art.2.

Quòd si simpliciter adhibeantur res naturales ad aliquos effectus producēdos, ad quos putantur naturalē habere virtutem, non est superstitiosum vel illicitum ijs rebus vel effectis vti.

Ex Suida in dictione χημεία.

Chemia est auri & argenti confectio: cuius libros Diocletianus conquisitos cremauit, propterea quòd Ægyptij res nouas aduersus illum moliti fuerant, quos duriter atq; hostiliter tractauit: eodemq; tempore libros de Chemia auri & argenti ab antiquis scriptos conquisiuit, atq; incēdit: ne deinceps Ægyptij arte illa diuitias compararent, neu pecuniarum abundantia confisi deinceps aduersus Romanos rebellarent.

Ex eodem in dictione
δέρας.

Vellus aureum, quod Iason per mare Ponticum cum Argonautis in Colchidē traijciens accepit, & Medeam Æetę regis filiā. Hoc autem nō vt poetice dicitur, sed liber erat in pellibus conscriptus continens, quomodo per chemiam aurum conficeretur. Verisimile est igitur illos per id tempus vellus aureū nominasse propter fructum & emolumentum, quod ex eo libro percipi poterat.

Ex Plinio. lib. 34. cap. 4.

Aurū faciendi est etiam vna ratio ex auripigmēto: inuitaueratq; spes Caium principem auidissimū auri: quamobrem iussit excoqui magnum pondus: & planè fecit aurū excellens: sed ita parui ponderis,

deris, vt detrimentum sentiret, illud propter auaritiam expertus: quamquã auripigmenti libre xiiij permutarentur: nec postea tentatum ab vllo est.

Ex Cardano lib. Subtil. 6.

Quod tamen permutari metalla possint, multis visum est, ob experimentũ ęris iam superius adductum. Videntur etiam permutare colorẽ, & pondus ob ignem, quare & substãtiam verisimile est posse permutare. Creditum est etiam quosdam id fecisse, vt apud illustrissimum Venetorũ Principem paucis antè annis assistentibus sapiẽtibus ciuitatis à quodã Taruisino Pharmacopola, cuius rei adhuc manent vestigia. Cumq; herbarum species quædam inuicem vicissim permutentur, haud mirũ

videri debet metalla permutari posse. Verùm non ita se res habet: nam aut nulla, aut non omnia possunt inuicem permutari. Ferrum enim & æs cùm ambo pondere & tenuitate similia existant, nullúmque eorum ignibus resistat: si colorem mutent & duritiem ex altero in alterum possunt traduci, aut verè, aut saltem absque manifesto discrimine reliquorum metallorum nullum in aurum & argentum mutari potest: solum illud dubium est, an argentum in aurum posit mutari? quod fieri posse existimo: nam argento vt aurũ fiat, desunt densitas, ob quam ponderosius fieri oportet: & color, at hæc metallo addi possunt. Si densius reddatur argẽtum pinguedo abolebitur, & ignibus melius resistet, atq; vt dixi pondus acquiret.

Et paulò pòſt:

Quod videtur aſſecutus pharmacopola ille Taruiſinus, qui coram principe & ſapientibus Reipub. Venetæ, argentum viuum in aurum commutauit.

IVRISCONSVLTORUM *& ſummorum in V. I. D. reſponſa & conſilia ad quæſtionem,*

An Alchymia ſit ars legitima?

Ex Oldrado Conſil. 74. de Sortileg. nu. 1.

AN Alchimiſta peccet, vel ſit ars prohibita. Et videtur quòd ſic. & quòd ars Alchimiæ ſit prohibita. quia dicit text. 26. q. 1. c. epiſ. & quòd quiſquis credit poſſe fieri ali

quam creaturã, aut in melius mutari aut trãsferri in aliam ſpeciem, aut in aliam ſimilitudinem niſi ab ipſo creatore, infidelis eſt & pagano deterior. Præterea iſti Alchimiſtæ ſunt multa diſcentes & ad veritatem ſcientiæ nunquam pervenientes. 25. q. 5. nec mirum. Et ſic dant occaſionem multis deceptionibus. nec eſt ſcientia quæ ducat ad pietatem, vt conſueuit dici in Aſtrologia. ar. 27: diſt. ſiquis, & no. Inn. Ext. de ſortil. c. qui. Non enim poſſet fieri ſine auri decoctione, quę videtur à iure prohibita C. de auri pub. perſe. l. 1. lib. x. In contrarium videtur, quòd iſti qui ſtanno, vel plumbo, vel alio vili metallo producũt aurum, vel argentum (dum tamen hoc non faciant per artem magicam vel aliam legibus odioſam: vt dicit lex

C. de

C. de thesaur. l. 1. lib. x.) nõ sunt reprehendendi, sed potius laudandi. Isti sunt metallarij, qui labore proprio sibi & reip. commoda cõparant. C. de metall. l. 1. lib. xi. & iura propter publicam vtilitatem, quæ ex eorum officio videntur resultare, fauent eis. nam possunt inuito domino ingrendi fundum alienum ad metallum, inquirendum. C. de metall. l. 2. Et l. quosdam. Et ibi no. quod alias non licerèt, de acq. rer. dom. nec ipsi dicunt vnam speciem mutari in alteram (vt eis imponitur) quia hoc non est posibile. Sed dicunt quòd ex vna specie metalli (scilicet stanno) potest alia species metalli (scilicet aurum) produci. Nec hoc est inconueniens. nam & videmus, quòd quandoq; ex re mortua producitur viua; vt videmus

in vermibus, ex quibus producitur sericum, & aliјs pluribus. Et ex herba producitur vitrum. Multo magis ex metallis, in quibus est maior conuenientia, & similitudo. Nam (vt ipsi tradunt, & habetur in libro de Proprietatibus rerum in c. de alchemia) omnia metalla procedunt ex eodem principio, scilicet ex sulfure, & argento viuo. Sed ex virtute elementorum quędam habent maiorem influentiam in vno loco, quã in alio, in vna mineria fit stannũ: in alia argentum, in alia aurum, et sic de aliјs. Cum ergo ars imitetur naturam. ar. ff. de adopt. l. si adoptio non videntur isti Alchimistę peccare, si per virtutem istam, quę est in herbis, vel lapidibus, vel elementis volunt de stanno facere argentum. Nam cum sint quasi ex eodem

eodem principio & ſimilia, in ha bentibus ſimbolum facilior eſt tranſitus, Inſtit. quibus mod. toll. obl. §.1. Multę enim ſunt virtutes inſitę herbis & lapidibus 16. q. fi, c. fi. Inſunt enim (vt dicit beatus Auguſtinus) rebus corporeis per omnia elementa quędam occultę ſeminariæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis & cauſalis prorumpãt in ſpecies debitas, ſuis modis & finibus 26.q.5. nec mirũ ci.re, fin. Si ergo ipſi hoc attribuũt Deo, nõ videntur peccare, Prætera video quod non eſt magna pœna in eo qui dat, ſiue obligat ęs pro auro, etiam ſcienter, ff. de pig. act. l.1. et de crim. ſtel lion. l.2.

tiosius. Vnde per influentiam a-ſtrorum, & cũ herbis et lapidibus (quibus inſunt multæ virtutes) poteſt naturaliter vna ſpecies metalli cõuerti in aliã ſpeciem magis precioſam: quod eſt notandum.

Ex Io. Andr. in addit. ad ſpeculat. tit. de crim. falſi.

De Alchimiſtis dubitari ſolet, an incidant in pœnam falſi. quidam eis adaptant verba Pauli 2. ad Tim. 4. in prin. quę vide 26. q. 5. nec mirum ibi. et iuxta Pauli ſententiam &c. ſimiliter multis deceptionibus dant cauſſam: nec eſt ſcientia pietatis. 37. diſt. ſi quis, dicitur, etiam illam artem vbi ad aurũ tenditur non fieri ſine auri decoctione, quod eſt lege prohibitum. C. de aur. pub. perſec. l. 1. lib. xi. In contrarium qui ex magiſterio ar-

tis ſine arte magica, vel alia legib. prohibitis, C. de theſau. l. vna li. x. de vili metallo facit pretioſum, cõmendandus eſt: quia in hoc auget remp. C. de metall. l. 1. lib. xi. et iſti metallarij priuilegiati ſunt cõtra præalleg. l. vna de theſ. & ff. de acq. rer. dom. l. 3. vt ingredi poſſint alienũ fundũ eo inuito. et cod. tit. de metall. l. 3. nec mutãt vnam ſpeciẽ in aliam diuerſam, ſed vnã metalli ſpeciem faciũt meliorẽ, vt de ſtãno vel ære argentum vel aurũ. nec mirũ cum videamus ex vermib. produci ſericũ, ex herba vitrũ vt habetur in li. de prop. rerũ vbi de alchimiſta: quia omnia metalla procedũt ex ſulphure et argẽtò viuo. ſed ex virtute elementorũ maior eſt influẽtia in vno loco quã in alio, ex quo euenit, quòd vno loco vel minera fit ſtannum, alio argen

tum

tum alio aurum. Cum igitur ars imitetur naturam ff. de adopt. l. non videntur Alchimistę peccare, si per virtutem herbarum lapidum vel aliquorum elementorum meliorant metallum in metallũ preciosius, cũ ambo eiusdem. speciei & principij fuerũt. Facit Inst. quib mo. toll. obl. post princ. consentaneum est verbis tolli quod verbis inductũ est .Aug. dicit in lib. de Ciuit. dei quòd sunt in rebus corporeis per omnia elementa quędam seminarię rationes occultę, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis atque causalis prorumpunt in species debitas suis modis & finibus. Habetur hoc ad literam 26. q. nec mirum, ante medium cap. Item videmus quòd non est grandis pœna illius qui etiam scienter dat ęs pro auro: tenetur enim crimine stellionatus, cuius pœna est extraordinaria ff. de pig. act. l. 1 in fi. & de crim. stell. l. 2. Plus nostris diebus habuimus magistrum Arnaldum de Vilanoua in curia Ro. summũ medicum & Theologum, de quo scripsi de obser. iciu.

consilium qui & magnus Alchimista virgulas auri quas faciebat cõsentiebat omni probationi submitti.

Ex And. Isernino, in Tit. feud. Quæ sunt regaliæ.

Quid de Alchemia & Alchamistis? dic, quòd si faciunt aurum sophisticatum non debere vendere pro puro, quia est falsitas. nec liberatur sophisticatum soluendo. ff. de pig. act. l. eleganter, §. qui reprobos. electum non est aurum. ff. de leg. 1. l. 4. Si verò faceret verum aurum, non quòd cuderet pecuniam principis inde sine iussu principis, hoc aurum esset facientis. quia non est illicitum verum aurum pro vero vendere. Nil. n. prohibet arte vti aliquib. naturalibus causis ad producendum ve-

ros et naturales effectus, sicut dicit beatus Aug. de Trini. de his quæ arte dæmonũ fiunt. h.d. Thomas 2.2. q. 79. de his quæ fiunt circa voluntariam permutationem. q. 2. Quid de Alchamia. adde. vtrũ liceat facere Alchamiam. dic. sec. Oldra. in Consi. suis: quòd sic dummodo non fiat per artem magicam, vel per aliam artem legib. odiosam. Vide in summa Angel. in verbo Alchamia. Bart. ab hor.

Ex Baldo Perusino, in eund. tit. feud. num. 5.

Item monetæ: id est auctoritas faciendi monetas publicas. And. de Iser. quærit hîc, de his qui faciũt Alchemiam: & dicit, quòd si impenditur tantum pro tanto, & tale pro tali, sine aliqua falsificatione formæ, vel materiæ, non puni-

tur Alchemiſta: quia eſt ars perſpi
caci ingenio inuenta, & tanquam
à philoſopho. Super hoc etiã con-
ſuluit Dom. Oldr. in conſil. ſuis,
& loquitur Io. and. in addit. Spe-
cul. in rub. de crim. falſ.

Ex D. Fabiano de mõte S. Seuer. in Tract. de emp. et vend. quæſt. 5. num. 8.

Sed hîc quæritur incidenter, an alchimiſta, vel faciens alchimiam, puniatur de falſo. Dicas quòd nõ, quia eſt ars perſpicaci ingenio inuẽta, vbi expenditur tantũ pro tãto, & tale pro tali ſine aliqua falſificatione formę vel materiæ, ſecũd. And. de Iſer. & Oldra. in conſilijs ſuis, vt refert Bald. in d. c. 1. quę ſint regal. Idem etiã tenet Io. and. in addit. Spec. in tit. de crim. falſ. in rub. hoc in ſuper firmauit Abb. Sicul in c. 2. de ſortileg. vbi allegat

Oldr.

Oldr.in cõſil. 69. quod licet non poſſet vna ſpecies in aliam cõmutari, niſi a Deo, 26. q. 5. c. epiſcopi tñ hic vna non tranſmutatur in aliam, cũ omnia metalla procedant ex eodem fonte & origine, ſcilicet ex ſulfure & argento viuo: ſed vbi eſt melior influentia aſtrorum, ibi producitur metallũ precioſius, vnde per influentiam aſtrorũ et cum herbis & lapidib, precioſis, quib. inſunt multæ virtutes, poteſt vna ſpecies metalli in aliã tranſmutari magis precioſam, ſecundum eum. Sed aduerte, quia ſanctus Thom. ſecunda ſecũdę q. 77. dicit hoc verum quãdo ſciretur ars vera, et fieret verum aurum: quia nihil prohibet vti arte naturali: alias dicit hoc non eſſe tutum, ſi daretur aurum alchumicum pro vero, cum multæ proprietates inſint in vero quæ non ſunt in alchumico

vt lætificandi & multas infirmitates depellendi.

Ex Alber. de Rosato in Diction. in verbo Alchemia.

Alchimia an sit licita, vide ĩ Alchimia. & vide ĩ emptio. § .5. Alchimia vide ĩ emptio, vers. ex hoc patet. An Alchimia sit ars reprobata, & an Alchimista peccet, videtur quod sic: quia si quis credit posse fieri aliquam creaturam, aut in melius transferri in aliam speciem nisi ab ipso creatore, infidelis est & pagano deterior 26. q. 3. ca. episcopi circa fi. Item Alchimistæ multa discunt. & ad veritatẽ scientiæ nunquã perueniunt. e. c. 7. qui nec mirum circa medium, ex quo dant causam multis deceptionib. nec est scientia quæ ducit ad impietatem vt cõsueuit dici de astro-

logia

logia.ar.37. dist. c. si quis. & no. per Innoc. ext. de sortileg. c.2. Alchimia enim non potest fieri sine auri decoctione, quę videtur à iure perhibita c. de auri pu. persecut. l.1, lib.10. In contrariũ quod qui stagno vel plumbo, vel alio vili metallo producit aurum vel arg. dumtamen hoc non faciat per artem magicam, vel aliam legibus odiosam: vt dicit l.1. lib. 10. C. de thesau. non est reprehendendus: tales enim sunt metallarij, qui labore proprio sibi et Reip. commoda comparãt. C. de metall. l. 1. lib. 11. & iura propter publicam vtilitatem quæ ex eorum officio videtur resultare, eis fauent. nam possunt inuito domino ingredi fundum ad inquirendum metallum l.2. & l. quosdam. Et ibi no. quòd alias non liceret; vt ff. de acq. re.

dom.l.2.et d.l.1.de thes. lib.x. nec ipsi dicũt vnam speciem immutari in aliam, vt eis imputatur: quia hoc non est posibile, sed dicunt quòd ex vna specie metalli potest alia species trãsferri, vt aurum vel argentũ. nec hoc est incõueniens nam videmus aliquando ex re viua produci mortuam, vt in vermibus producentibus sericum, & ex herba producitur vitrum. multo magis in metallis in quibus maior est conuenientia. nam ipsi dicunt & notant in libro de Proprietate rerum de alchimia, omnia metalla procedunt ex eodem principio sc. ex sulfure & argento viuo, sed ex virtute elementorum quædam habent maiorem influentiam in vno loco quàm in alio, & in vna minera fit stannum, in alia argentum, & in a-

lia aurum: & sic de aliјs. Cum ergo ars imitetur naturam, vt ff. de adopt. l. adopt. non videntur Alchimistæ peccare, si per virtutem herbarum, lapidum, vel elementorum faciunt de stanno argentū. nam cum sit quasi ex eodem principio & similia in habentibus simbolū facilior est transitus. Instit. quib. mo. toll. obl. §. 7. multæ. n. sunt virtutes insitæ herbis et lapidib. 16. q. vlt. c. fin. Insunt enim vt dicit Augustinus rebus, corporis per omnia elementa, quædam occultæ seminariæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis & causalis, prorumpunt in species debitas suis modis et finibus. et vigesima sexta q. 3. nec mirum, circa finem & decimasexta q. vlt. circa fin. Si ergo ipsi attribuunt Deo non

videtur peccare. Et nõ eſt magna pœna pignoraſti æs pro auro etiã ſcienter, vt ff. de pig. act. l. 1. Et de crim. ſtell. l. 2. d.

Idem Alber. in Dict. in verb. emptio

An venditio reddatur illicita & inualida propter defectum rei venditæ vel propter eius bonitatem latentem. dicit Tho. in 2. 2. q. 77. ar. 2. circa rem quæ vẽditur triplex defectus conſiderari poteſt, vnus ſecundum ſpeciem rei, vt ſi vendatur aurichalcum pro argento, aut vinum aqua mixtum ſicut purum. alius defectus eſt ſecundum quantitatẽ ponderis vel menſuræ, vt ſiquis ſcienter vtatur pondere defectiuo, vel menſura iniuſta. tertius defectus eſt ex parte qualitatis, puta ſi animal infir-

mum vendatur quaſi ſanum. In his tribus caſibus ſi venditor ſcienter offenderit, fraudem committit, & venditio eſt illicita, & tenetur ad reſtitutionem. ſi verò ignoranter, non peccat, tamen cùm ad eius notitiam peruenit, tenetur compenſare damnum emptori. Et ex hoc patet quòd illicitum eſt vendere aurum vel argentum alchimicum pro vero, quia non eſt purum, ſicut eſt verum aurũ. nec habet omnino eaſdem proprietates: ſicut eſt lætificandi. nec valet etiam contra certas infirmitates ſicut verum aurum. Si verò per Alchimiam fieret verum aurum non eſſet illicitum vendere pro vero, quia nihil prohibet arte aliquibus naturalib. cauſsis ad producendos veros & naturales effectus, ſicut dicit Auguſtin. in lib. de

Trinitat. De his quæ arte dæmonum fiunt.

Ex Alberto Bruno in tractatu augmenti & diminut. monet in 1. præsuppositione. num. 13. & 14.

Iuxta prædicta habemus aduertere, quòd in moneta vt sit proba, tria principaliter considerantur, scilicet materia, forma & æstimatio, seu valor, iuxta l. 1. coniuncta l. fin. cùm ibi notatis, C. de vet. num. libro xi. Et not. per Bald. in capit. quanto, De iureiurand. Debet enim primò materia esse proba. d. l. 1. & l. 1. § 1. ff. De contr. empt. & d. c. quanto. Vnde non liceret de Alcumia cudere monetam, quod est intelligendum de sophistica, non de ea quæ reperiretur

retur esse verum aurum vel argentum, quod esse potest iuxta notat. per Ioann. And. in addit. Specul. in Rub. de crimin. fals. qui refert tacito authore verba Oldr. cuius solet esse fur. in cons. 74. incipiente, An Alchymista, & per Panor. Et latius Ioann. And. in capit. 2. de Sortileg. Et Bald. & Andr. de Isern. in cap. 1. in titul. quæ sint regal. in vsib. feud. Et per S. Thomã secund. 2. quæst. 92. Vbi concludunt, Alchimiam esse veram scientiam & permissam. De quo aliquid per Albertum de Rosato in Diction. in verbo Alchimia. Et dicit Ioann. Andr. vbi suprà quod suo tempore fuit Magister Arnaldus de Villanoua, summus Medicus & Theologus, & magnus Alchimista, qui per illam artem faciebat virgu-

las aureas, quas consentiebat omni probationi summitti. Et fecit in illa scientia librũ vnum, qui mille homines depauperauit: aut quia non verum, aut quia non intelligitur. Et cùm haberem quendam socium in legibus, multum insudantem in illa arte, volui videre vnũ mirabile experimentum ad effectum, vt plura scirem. Nam habuimus nobiscum vnum antiquũ Alchymistam, paupqrrimum tamen. Et me præsente ille meus collega reduci fecit vnam vnciam argenti preciosissimi ad instar auri, in pondere, fusione, cum malleatione, saluo colore: quia non erat croceus, sed mutatus ad instar quasi plumbei coloris. Et ille collega meus habebat modum dandi colorem ei croceum. Et illa materia patiebatur & sustinebat aliqua

qua

qua experimenta, ſed non extremum experimentum, & admixta cùm tantundem auri pretioſi videbatur aurum viginti caracterum, & plus & minus: ſecundum quod illa materia erat melius diſpoſita, Et quidam magnus prælatus, ac multi antiqui Alchymiſtæ mirati fuerunt de illo experimento. Et vnus antiquus Alchymiſta putãs ſe diuitem, putabat reducere illam materiam ad veram ſpeciem auri: & non potuit: putauitque ipſam artem illuſoriam, maximè ex quo tot viri in quadraginta aut quinquaginta annis non viderant tam notabile experimentum, quod nihilominus erat ſophiſticum. ita vt aliud experimentum videre noluerim. Nec liceret inconſulto principe materiam æream immiſcere in auro vel argento cudẽdo:

per l. quicunque nummos, ff. de falſ. & notatur in l. 2. C. qui falſ. monet.

Ex Guidone Papa in ſingular. 388. ſ. de his.

De his qui faciunt Alchimiam, vtrum debeant puniri? Dic quòd non. dum tamen faciant ſine aliqua falſitate materiæ vel formæ: quia eſt ars pro ingenio adinuenta, tanquam à philoſopho. Ita dicunt Andr. de Iſer. & Bald. in c. 1, quæ ſunt regal. & refert Bald. Oldradum ſic conſuluiſſe in ſuis conſilijs.

Ioan. de Platea in l. 1. ca. ad R. C. de argent. pret. quod theſaur. infert. lib. 10.

Quæro incidenter, dictum eſt ſuprà de perſecutoribus & excoctoribus auri naturalis, quid de per-

perſecutoribus auri artificialis, an Alchimiſtæ tale aurum licitè perſequantur & ſolui poſsit, an vero cõmittant falſum. Io. And. in add. Spec. in tit. de falſ. cõmendat alchimiſtas, qui ex magiſterio artis ſine re magica vel alia lege prohibita l. vnic. C. de Theſaur. de vili metallo faciunt pretioſum, nec mutant vnam ſpeciem in aliam diuerſam, ſed vnam metalli ſpeciem faciunt meliorem, vt de ſtanno vel ęre argentum vel aurum: procedunt enim omnia metalla ex ſulphure & ex argento viuo, ſed ex virtute elementorum in vno loco fit ſtannum, in alio aurum, in alio argentum, & ſic de ſingulis. Cùm igitur ars imitetur naturam. l. adoptio. ff. de adoptione, non peccant Alchimiſtæ, ſi per virtutem herbarum, lapidum

vel aliorum elementorum vnum vile metallum in pretiosius reducunt, cùm ambo fuerint eiusdem speciei & principij. Insunt enim rebus corporeis per omnia elementa quædam seminariæ rationes occultæ, quibus cùm data fuerit opportunitas temporis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis & finibus, dicit lex. 26. q. 5. nec mirum. Et de isto Alchymista vide Andr. de Isernia & Baldus in tit. quæ sint regal. col. 10. Quia tamen talis operatio multis subiacet deceptionibus, vt d. c. nec mirum. nec est scientia pietatis. 37. dist. si quis grammaticam, consulo ab eius exercitio abstinẽdum, quamuis magister Arnald. de Villanoua summus Medicus & Theologus, & magnus Alchymista faceret in curia

ria

ria Romana virgas aureas, quas cõſentiebat omni probationi ſubmitti. Hæc quidem operatio ſi in piam cauſam conuertendam peragatur, Dei omnipotentis permiſſione perficitur, ♂ ε. nec mirum χθ. nec ideo quiſquam. &. 37. diſt. legamus.

SEQVITVR CONtraria diſputatio *Angeli in Summa. in verbo Alchimia.*

VTrum liceat facere Alchimiã? Reſpondeo: Oldradus in conſilijs ſuis tenet quod ſic. dummodo non faciant per artẽ magicam vel per aliam legibus odioſam, vt dicit l. vnica, C. de Theſaur. quia tales metallarij ſunt, qui labore proprio & ſibi & Reip. commoda comparant. C. de metall. l. 1. &

iura propter publicã vtilitatem, quę ex eorum officio videntur resultare, fauent eis. nam possunt inuito domino ingredi fundum ad metallum inquirendum l. 3. & l. quosdam. & ibi no. C. de metall. quòd aliàs nõ licet. d. l. vn. & ff. de acq. rer. domin. l. 3. Ratio est, quia (vt dicitur in lib. de Proprietate rerũ in o. de Alchim.) omnia metalla procedunt ex eodem principio: scilicet ex sulphure & argento viuo, sed ex virtute elementorum quæ habent maiorẽ influentiam in vno loco, quàm in alio, in vna mineria fit stannum, in alia argentũ. Cùm ergo ars imitetur naturam: ff. de adopt, 1. adoptio. non igitur est peccatũ, si per virtutem quæ est in elementis aut herbis alchimistæ de stanno volunt facere argentum. quia cùm sit in eodem prin-

principio, & in habentibus symbolum facilior sit trãsitus inest, quib. mod. tol. obl. §. 1. Cùm multæ virtutes sint insitæ herbis & lapidib. 26. q. 5. nec mirum. circa medium. Sed de his non obstantibus, credo quòd sit illicita, ex multis respectibus tum primò, quia nullus inuenitur qui habeat verã huiusmodi artẽ, licet dicatur de multis: sed falsum ex experiẽtia, tum quia videmus, quòd cõmuniter ipsã facientes multa consumunt, & à cõmuniter accidẽtibus est standũ. Vnde de ipsis dicitur ad 2. Timot. 3. Semper addiscentes, & nunquã ad veritatis scientiam peruenientes: experientias multas faciunt, & nunquã ad perfectũ attingunt tempus vitamq; consumunt: nec id quod operantur habet veritatem cum auro vel argento, sed solum appa-

rentiam.ideo ſimpliciter ſunt con demnandi alchimiſtæ. Et hoc euidenter probatur, quia nemo in publico eam vult facere, vt appareat quod male agunt, quia odiũt lucem. Et ſi aliquando aliquid veri faciunt, aut fit cum damno, com putatis expenſis, vel ex aliqua deceptione imponendo aurum verum, vel aliqua fallacia diabolica, quæ, vt eos attendere faciat huiuſmodi, facit eis verum aurum ex appoſitione auri veri occultè aliquãdo. Cum ergo ſit tale exercitium contra vtilitatem publicam, vt patet ex conſumptione rerũ, & quia (vt communiter) faciũt ex his monetam falſam. Ideo ſimpliciter ſunt condemnandi eam facientes.

CON

CONCLVSIO EX HIEronymo de Zanetinis, qua disputationi & argumentis Angeli respondetur in c.1.Ext. de accusat.

AN Alchimia sit peccatum, & ars reprobata? Alber.in Dict. iuris ciu.in ver.alchimia arguit, & Io. and. in addit. Spec. in tit. de crim, falsi. Io de Ana.in c.2.de sortileg.& Pet.de Anchar.in c.1.eod. tit. Bald.in c.1.quæ sunt regal.& Tho.secunda secundæ q.77.ar.2. et finaliter videntur tenere, quòd non videntur peccare, si attribuũt Deo: quia nòn mutant vnam speciem in aliam (vt eis imponitur) quia hoc est impossibile: sed dicunt, quòd ex vna specie metalli (scil.stanno) potest alia species metalli (scil.stanno) aurũ, vel argen-

tum) produci. Nec hoc eſt inconueniens. Or videmus quandoq; quod ex re mortua producitur viua, vt in vermibus, ex quibus producitur ſericum. . nam omnia metalla procedunt ex eodem principio: ſcilicet ex ſulphure, & argento viuo: ſed ex virtute elementorum quædam habent maiorem influentiam in vno loco, quam in alio, & in vna contrata fit ſtannum, in alia argentum, in alia aurum, & ideo eſt licita: dummodo non fiat per artem magicam, vel aliam legibus odioſam. leg. 1. Cod. de Theſaur. libro decimo: ſunt enim laudandi. Adde tamen Summam Angelicam, in ver. Alchimia, quæ tenet, quod ars iſta ſit illicita ex multis reſpectibus: tum primò, quia nullus inuenitur qui habeat huiuſ-

modi

modi veram artem, licet dicatur de multis: ſed falſum ex experientia. tum quia videmus, quòd communiter ipſam facientes multa conſumunt, & à communiter accidentibus eſt ſtandum. Vnde de ipſis dicitur illud ad Timot cap. tertio, & d. c. nec mirum. 26. quæſt. 5. ſemper addiſcentes, & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes. Experientias multas faciunt, & nunquam ad perfectum attingunt: tempus vitamque conſumunt. nec id quod operantur habet veritatem cum auro vel argento, ſed ſolùm apparentiam. & ideo ſimpliciter ſunt condemnandi Alchimiſtæ. & hoc euidenter probatur: quia nemo eã in publico vult facere: vt appareat quòd malè agunt: quia odiunt lucẽ. & ſi

aliquando verum faciant, aut fit cum damno, computatis expensis, vel ex aliqua deceptione, imponendo aurũ verum, vel aliqua diabolica fallacia: quæ vt eos attendere faciat huiusmodi facit eis verum aurum ex appositione auri veri occultè aliquando. Cùm ergo sit tale exercitium contra vtilitatem publicã, vt patet ex consumptione rerum, & quia vt communiter faciunt ex his monetam falsam, ideo simpliciter sunt condemnandi eam facientes. Ego verò teneo communem opinionem: artem istam esse licitam, quia rationes summæ Angelicæ non concludunt artẽ ipsam esse illicitam, eò quia nullus habeat artem veram: quia hoc non est ex defectu artis, nec etiam aliæ rationes concludunt: vt de se patet. Et idem te-

tenent Tho. & Alber. An autem lucrum ex Alchimia ſit licitum, & venditio reddatur iniuſta, dicit Tho. vbi ſup. quòd ſi per alchimiam fit verum aurum, non eſt illicitum ipſum pro vero vẽdere: quia nil prohibet vti arte & aliquibus naturalibus ad producendos naturales effectus: aut non habet veram ſpeciem auri, & eſt iniuſta venditio, poſtquam eſt aurum ſophiſticatum.

Thom. Arſoncini I. V. Doctoris de iure alchimiæ reſponſum.

Ad propoſitam quæſtionem breuiter reſpondeo: ſi communis Doctorum opinio facit ius (vt inter omnes peritos conſtat) ſequitur vt alchimia ſit licita. Verum eſt autem antecedens: quia Oldrad. Bald. Ioh. And. Panormi-

tan. And. Isernin. Alber. de Rosat. Alb. Brun. Guid. Pap. & alij com plures tam ciuilistæ quàm canonistæ illam comprobarunt. Vnus solus contradicit Angelus, in sua summa angelica. Sed prçterquam quod vnius Doctoris contra communem nulla est authoritas, vt omnes sciunt, certè fuit vnus magnus Cononista, Hieronym. de Zanetin. qui in c.1. de acusat. omnibus & singulis ipsius argumentis exactissimè respondit. Hoc est fundamentum adamantinum ex authoritate magnorum & clarorum Doctorum, & iurisconsultorum: vt omittam aucturitatē Thomæ de Aquino, qui duobus aut tribus locis Alchemiam apertissimè comprobauit. Plinius quoq; lib. 34. cap. 4. scribit. Caij Imp. temporibus fuisse Alchemistas.

Neque

Neque ad rem pertinet quod dicit, illorum artificium non fuisse quæstuosum. Primum quia in quæstione, an Alchemia sit ars licita: non quæritur, an sit lucrosa, & fructuosa: sed tantum, an iure diuino vel humano prohibeatur. Deinde quia fieri potest, vt illi artifices, de quibus loquitur, non satis periti fuerint: cum alij peritiores esse potuerint: vt vulgo dicimus, inter artifices latam esse differentiam. l. inter artifices, ff. de solut. Mira sunt præterea, quæ Suidas de Alchemia et artificiosa auri cõfectione narrat: quod Ægyptij potuerunt alere bellum diuturnũ contra tyrannum Diocletianum, freti arte sua: id est, aurificio.

Sed videamus alia quædam argumenta. Scribit enim Aristot. lib. Metaphys. 2. & 4. quod ars na

turam in quibuſdam imitatur: & quòd multa naturalia confici & perfici arte poſſunt: & Colchotar & Calchantum exempli cauſa nominat, dicens, quòd illa duo atramenta non tantùm naſcuntur in mineralib. ſed etiam confici arte poſſunt. Tertium exemplum ponatur de Sale. Nam (vt ait Plin. libro 31.) ſal. aut fit, aut gignitur. In Polonia eſt ſal minerale, in Gallia eſt factitium, & huius eadem eſt proprietas, natura, & efficacitas, quæ illius. Quartum eſt Electrum quod Plin. lib. 33. cap. 4. & multi alij ſcribunt eſſe non tantum naturale: ſed etiam factitium. De quo factitio & artificiali textus loquuntur in l. 4. ff. de legat. 1. l. 7. §. voluntas, ff. de acq. rerum dom. §. ſi duorũ, Inſt. de rer. diuiſ. Quintum eſt argentum viuum:

uum, quod prædictus Plinius libro trigesimotertio capite octauo dicit esse aliud natiuum, aliud factitium: & hoc ad alterius differentiam nominat Hydrargyrum. Guillelmus Philander in commentarijs Vitruuij, quatuor eius genera numerat: duo natiui, & duo factitij: atq; ibidem ostendit, & chalybem, & sandaracham, & æruginem, & calchantum, & cinabrium, alia natura gigni, alia hominum arte confici. Quę cùm ita sint, non absurdè cõcludere possumus: sicut ars in tam multis alijs naturam imitari potest, non esse incõueniens dicere, illam etiam in auri & argenti operatione naturam imitari posse. Certè Cardanus libro de Subtilitate decimosexto scribit, & multi dicunt sibi hoc esse cognitum, q

ex ferro poteſt fieri cuprum chalchanto adhibito, & Cardanus eodem lib. teſtatur pharmacarium quendam Treuiſanum, coram illuſtriſsimo principe Venetorum & ſapientibus ſenatorib. argentũ viuum in aurum conuertiſſe. Verum eſt quòd Iulius Scaliger negat, ſe id credere, ſed nititur argumento infirmo, videlicet, quòd ſi Veneti hoc vidiſſent, qui tanta ſunt auaricia (vt ipſe ſcribit) vt etiam cum Turca hoſte Chriſtiani nominis fœdus faciãt, nunquam illum pharmacarium dimiſiſſent: ſed tormentis eum coegiſſent artem ſuam reuelare: & fortè eum in Sabato ſuſpendiſſent. Sed veriſimile eſt, pharmacarium illum fide publica, fortaſsis etiam obſide, aut alia ſecuritate ſibi cauiſſe & pouidiſſe. Nec certè de omni-

bus

bus omnia suspicari honestū est. Illud constat, innumerros, et superioribus seculis fuisse, & nunc esse graues viros, qui eam artem factitarunt: & sibi quæstuosam fuisse prædicarunt. In quibus fuerunt Albertus Magnus, Comes Treuisanus, Augurellus, Auicenna, Geber, Lullius, Bonus Ferrariensis, Morienus, ac Tolod. & præsertim Arnal. de Villanoua, summus medicus. Videmus etiam nostris temporibus Ioh. Fernelium in arte medica principem existimatū in suo libro de Abdit. rerum caus. eandem artem ad vnguem tenuisse: & in ea exercitatū fuisse, quamuis circa finem iocularitér ex trib. Augurelli versibus incautum lectorem eludat. Vnius autem illius Fernelij authoritas aliorum

centium auctoritati (vt quidam dicunt) præponderat.

Sed principaliter, & ante omnia, in quæstione. An ars aliqua ſit licita; conſiderandum eſt, An diuino aut humano aliquo iure ſit prohibita. Nam licita aut illicita ita diſcernuntur. l. 1. ff. de concubin. l. cum ſenatus. ff. de reb. dub. l. 1. & per tot. ff. de colleg. & corporibus. Quantum ad diuinam ſcripturam, certè nullum textum reperio, vbi Alchemia & auri confectio prohibeatur: cum tamen innumera vitia & crimina legislator diuinus Moſes in Leuitico & Deuteronomio perſequatur. Neque puto illũ magis prohibuiſſe diſtillationes & alembicationes, & auri argentiúe confectionem, quàm iocalium, & annulorum, et cæterorum eiuſmodi ornamento

rum

rum conflaturam: quib. Salomō & alij reges ornabantur. Quantus etiam laminarum, & bractearum auri vſus apud populum Dei fuerit, præſertim in templo Ieruſalem, nemini ignotum eſt. Quantum autem ad ius ciuile, certè nulla litera in Digeſtis, Codice, Inſt. vel Nouell. oſtendi poſſet, quæ id prohibitionem Alchemiæ pertineat, quin potius Fuſorum ars cōprobatur, & laudatur & præmijs decoratur. l. 1. C. de excuſat. artific. Sic Vaſcularij fuſores frequenter nominantur, quaſi artem (ſine controuerſia) legitimam exercentes. in l. apud Labeonem. §. vlt. ff. de præſcript. verb. l. vlt. ff. de obli-

Metallarijs, lib. xi. Quantum ad ius canonicum, opponi solēt duo textus: sed facile est vtrique respōdere Primus est in c. spondēt. Extrauag. de crimine fals. Vbi Papa Ioannes xxii. Alchemistas reprobat: non tamē eos morte damnat, sed tantum infamia perpetua. Sed textus ille non est infinite & generaliter scriptus de omnibus Alchemistis: verum specialiter et proprię de ijs tantum, qui (vt textus verba proferam) aurum vel argentum Sophistica transmutatione confingunt. Quare ad eos, qui non reprobum, adulterinum, sed probum & verum aurum conficiunt, textus ille non pertinet. Sicut Ioh. Andr. in addit. ad Specul. testatur, Arnoldum de Villanoua suo tempore facere solitum virgas auri, quas omni probationi sub

ni submittebat. Itaque omnes Do ctores tam ciuilistæ, quam canoni stæ non curarunt illam extrauagantem Papæ, vt superius diximus, quin etiam Ioh. Augurellus Magnus poeta, opusculum suum de Alchemia liberè dedicauit & præsentauit Papę Leoni x. cui gratissimum illud munus fuisse constat. Hæc igitur ad illum textum responsio sufficiat: vt illud omittam, quod multi hodie non recipiunt authoritatem illius legislatoris, qui fuit Papa: & dicēt, quod si in vno capite authoritas illius approbatur, etiam in altero capite proximo, vbi de Franciscanis et alijs monachis quædam pro suo

citur ex concilio Anquirensi, & sic scriptum est: Quisquis credit posse fieri aliquã creaturam, aut in melius, aut in deterius trãsformari in aliam speciem, vel aliam similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, infidelis est. Primùm ridiculosa est allegatio ex cõcilio Anquirensi quod nunquam fuit nec esse potuit. Corrigendum est AQVILEIENSI: sed magis de ridicula est allegatio illius textus vbi damnantur, qui credunt transformationem fieri in aliam speciem. Certè nihilo magis hoc pertinet ad nostram quæstionem, ꝙ quòd Imp. scribit, posibile esse res omnes in pecuniam conuerti: l. 2. C. de constit. pecun. nam textus ille non loquitur de speciebus metallorum, aut similium rerum, sed de speciebus personarum: hoc est,
de mu

de mulieribus ſortilegis, quæ dicebant, quod noctu transformabātur in varias ſpecies animalium, et per ſyluas ac nemora cum Diana vagabantur. Itaque in §. ſiquidem Sathanas (inquit textus) tranaformat ſe in diuerſarum ſpecies perſonarum. Quare deridiculū eſt, textum qui de diabolica transformatione perſonarum loquitur, contorquere ad transformationes metallorum, quæ induſtria & ſolertia quorūdam artificum fieri poſſunt, ſine vllo diabolico vel magico artificio: vt Thomas de Aquino in prædictis locis oſtendit.
Quin etiam textus eſt ſub eadem quæſt. in c. nec mirum: vbi ſic ſcri-

poralis aut casualis, prorumpunt in species debitas. Addam etiam illud, quod legibus nostris comprobatur medicamentum factum ex venenis, aut rebus venenatis, quasi ea, quæ natura venenosa sunt, arte & solertia emendari & commutari ad salubritatem possint, vt de Mithridatico innuit textus in l. quod sæpe, § venena, ff. de cont. empt.

Restat illud argumẽtum, quòd multi alchimistæ faciunt falsam monetam: multi etiam fuerũt sortilegi, impij, athei, necromantici. Dicitur etiam quòd Ræmundus Lullus & Paracelsus fuerunt magicis artibus inquinati. Horum disputatorum laudanda est pietas et probitas: sed tamen rogandi sunt, vt cogitent, artificum vitia nequaquam arti imputanda esse.

Quoniam

Quoniam aliud eſt ars, aliud artifex. Aliud eſt vſus artis, aliud abvſus. l. quicunq; & l. ſeq. ff. ad leg. Corn. de falſ. Vbi ars monetaria probatur: ſed tamen damnantur qui nummos aureos aut argẽteos tinxerint aut finxerint. Sic in l. 1. ff. de extraord. cognit. artis medicæ profeſſores laudantur, inter quos tamen dicuntur eſſe impoſtores, qui incantationibus & imprecationibus & exorciſmis vtuntur. Sic Mathematica ſimpliciter damnatur in l. 2. C. de malefic. cũ tamen non omnes mathematici damnandi ſint, ſed impoſtores ſoli. Sic venenarij capite puniuntur in l. capitalium. §. venenarij, ff. de

ficum abuſum damnandæ eſſent, quænam hodie probaretur? An Iuriſprudentia, in qua tot ſunt rabulę? an Medicina in qua tot ſunt venefici? an Theologia, in qua tot ſunt Sophiſtæ? Iudicium igitur et delectus adhibeatur. Separentur paleæ à granis in area: mali piſces à bonis in ſagina: adulterini nummi à probis in Repub. Sophiſticãtes aurum vel argentum à peritis artificibus, acerrimæ contra falſarios & monetæ corruptores animaduerſiones, inquiſitiones, informationes conſtituantur. Sed (vt ait Iuriſc.) alieni admiſſi pœna ab ijs quos nulla culpa contingit, remoueatur. l. vlt. d. bon. damnat.

FINIS.